

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра міжнародного приватного, комерційного та цивільного
права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

ПРАВОВИЙ СТАТУС БЛАГОДІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Студента 2 курсу 5 м групи
ФМТП
заочної форми навчання
спеціальності 081 «Право»,
спеціалізації «Комерційне
право»

підпис студента

Кучевський Владислав
Володимирович

Науковий керівник
д.ю.н. проф.

підпис керівника

Ладиченко Віктор
Валерійович

Гарант освітньої програми
д.ю.н. доц.

підпис керівника

Бакалінська
Ольга Олегівна

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ БЛАГОДІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	
1.1. Історичні аспекти зародження і розвитку благодійності в Україні.....	7
1.2. Благодійна організація: поняття та ознаки.....	15
1.3. Правове регулювання діяльності благодійних організацій.....	27
РОЗДІЛ 2 ПРАВОВИЙ СТАТУС БЛАГОДІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	
2.1. Організаційно-правові форми благодійних організацій.....	35
2.1. Порядок створення та установчі документи благодійних організацій в Україні.....	45
2.2. Підстави припинення благодійних організацій.....	54
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БЛАГОДІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ОСНОВІ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ТА ДОКТРИНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	
3.1. Міжнародний досвід здійснення благодійної діяльності.....	67
3.2. Благодійність і фандрейзинг.....	77
3.3. Проблеми правового регулювання діяльності благодійних організацій та шляхи їх подолання.....	86
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	96
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	99

ВСТУП

Актуальність теми полягає в тому, що в умовах європейської інтеграції та процесу реформування та адаптації чинного законодавстві України до європейського, дослідження інституту благодійних організацій, набуває все більшого значення. Адже, даний інститут є невід'ємною частиною європейської соціально-правової системи. Україна визначила шляхи модернізації системи удосконалення правового регулювання діяльності благодійних організацій у рамках приведення українського законодавства у відповідність із законодавством Європейського Союзу. Треба наголосити, що питання правового регулювання існування і діяльності благодійних організацій, які належать до так званого «третього», неприбуткового сектору є надзвичайно важливим і проблемним для України. Оскільки лише державний, комерційний та неприбутковий сектор у співпраці можуть забезпечити існування стабільної, демократичної, правової держави і громадянського суспільства.

Тому актуальним є питання дослідження законодавчого закріплення правового статусу благодійних організацій в Україні та аналіз проблематики в даній сфері діяльності та пошук шляхів вирішення.

Власне, дослідженню правового статусу благодійних організацій, їх правового регулювання, не приділяється належної уваги, хоча, загальна проблематика благодійних організацій в цілому досить широко обговорюється у наукових колах. Теоретична основа даної роботи складається з праць науковців, таких, як: Ю. Асадчев, Е.А. Абросимова, М. Багній, Ю.Г. Басин, Ю.Г. Башун, С.Н. Братусь, Я.М. Буздуган, А.С. Довгерт, В.П. Грибанов, Ю.О. Заїка, Е. Захарова, О.С. Іоффе, О.А. Красавчиков, Т.В. Кашанина, О.О. Кожушко, О.А. Кочнова, О.Ю. Літвіна, В.Н. Цирульніков, В.О. Чернов та інші.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є комплексне теоретичне дослідження правового статусу благодійних організацій на базі аналізу зарубіжного, українського законодавства та судової практики, а також

формулювання теоретико-правових висновків та практичних рекомендацій щодо удосконалення законодавства щодо прав і обов'язків благодійних організацій.

З огляду на поставлену мету сформульовано **такі завдання:**

- розглянути історичні аспекти зародження і розвитку благодійності в Україні;
- розглянути основні поняття та ознаки благодійних організацій;
- дослідити законодавче регулювання діяльності благодійних організацій в Україні;
- проаналізувати організаційно-правові форми благодійних організацій;
- розглянути порядок створення та установчі документи благодійних організацій в Україні;
- визначити правові підстави припинення благодійних організацій;
- проаналізувати міжнародний досвід здійснення благодійної діяльності на прикладі США та країн Європейського союзу;
- розглянути важливість застосування благодійності і фандрейзингу в Україні;
- дослідити проблеми правового регулювання діяльності благодійних організацій та розробити шляхи їх подолання.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які складаються при правовому регулюванні прав і обов'язків благодійних організацій при здійсненні ними своєї діяльності.

Предметом дослідження є правовий статус благодійних організацій.

Методи дослідження. При написанні випускної кваліфікаційної роботи, використовувались відповідні загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, серед яких слід назвати такі як: діалектичний метод використовувався при формулюванні вихідних понять, що стосуються предмета дослідження; історико-правовий метод використовувався при вивченні розвитку та становлення генезису правового регулювання контролю в господарській діяльності в Україні та за кордоном; метод синтезу та аналізу використовувалися для комплексного дослідження поглядів у сучасній правовій

доктрині щодо поняття та особливостей правового регулювання контролю в господарській діяльності; порівняльно-правовий застосовувався для вивчення правотворчого досвіду та нормативних актів інших країн, а також для порівняння законодавчого регулювання контролю у різних галузях господарської діяльності; системно-функціональний - при вивченні специфіки відносин, пов'язаних із внутрішнім та зовнішнім контролем в господарській діяльності; формально-юридичний використовувався при аналізі змісту актів чинного законодавства та практики його застосування.

Наукова новизна випускної кваліфікаційної роботи полягає в комплексному дослідженні правового статусу благодійних організацій в сучасний період, а також виявлення найбільш вагомих з теоретичної та практичної точок зору проблем в цій галузі.

Наведено пропозиції щодо удосконалення національного законодавства про забезпечення правового регулювання у сфері благодійної діяльності, зокрема проведено детальний аналіз законодавства щодо правового статусу благодійних організацій, аргументовану позицію щодо вимог, яким має відповідати правове регулювання благодійної діяльності, запропоновано розширити саме поняття благодійної організації та його форми, розширити перелік прав і обов'язків благодійних організацій, доведено необхідність реформування благодійної діяльності в Україні.

Практична цінність. Практична цінність випускної кваліфікаційної роботи полягає в тому, що теоретичні положення, сформульовані на підставі дослідження та практичні рекомендації можуть сприяти удосконаленню національного законодавства при здійсненні діяльності благодійними організаціями розширивши перелік їх прав і обов'язків.

Окремі положення, які сформульовані у роботі, мають дискусійний характер і можуть бути базою для подальшого наукового дослідження проблематики правового регулювання діяльності. Зібраний матеріал і узагальнення можуть бути використані для підготовки комплексних праць, лекційних занять та спецкурсів у вищих навчальних закладах.

Публікації. За підсумками випускної кваліфікаційної роботи опублікована одна наукова стаття на тему: «Проблеми правового регулювання діяльності благодійних організації та шляхи їх подолання» у збірнику наукових статей студентів «Правове забезпечення підприємницької діяльності». К.:Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – С. 173–177.

Структура та обсяг роботи. Структура дипломного дослідження зумовлена її метою, завданнями, предметом дослідження і авторським підходом до розгляду обраної теми. У відповідності з ними випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 108 сторінок, із яких основна частина роботи займає 98 сторінок. Список використаних джерел складається із 99 найменувань. Саме така структура дозволяє повністю розкрити обрану тему.

РОЗДІЛ 1

ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ БЛАГОДІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

1.1. Історичні аспекти зародження і розвитку благодійності в Україні

У сучасних умовах проведення реформ особливого значення набуває проблема удосконалення правового статусу завдяки правовому регулюванню суспільних відносин, як діяльності благодійних організацій, так і благодійництва в цілому. Для виконання завдань, поставлених темою випускної кваліфікаційної роботи необхідно, перш за все, дослідити історичні аспекти зародження і розвитку благодійної діяльності.

Благодійність – це не тільки допомога сиротам чи пожертви на операцію, це також вклад в майбутнє країни: її здоров'я, культуру чи освіту. Це фактично інвестиція в інтелектуально-духовний потенціал країни.

Благодійність, меценатство, милосердя, притулок – майже забуті за радянських часів поняття. Тільки під кінець ХХ століття вони поступово стали повертатися в наше повсякденне життя українців.

Благодійна діяльність завжди була однією з найважливіших сфер діяльності правителів, монархів, гетьманів і інститутів церкви. У наш час суспільство повертається до глибинних традицій народного життя, але в умовах громадянського суспільства набуває нових рис, демонструє нові види і форми. Надання благодійної допомоги в Україні має давні традиції.

Історики знаходять коріння співчутливого ставлення до ближнього ще в звичаях древніх слов'ян. Благодійність, що розуміється древніми слов'янами, як безоплатна допомога, становила важливу частину їхнього життя. Поворотним пунктом у розвитку благодійності, по думку багатьох істориків, стало прийняття християнства, яке закликала до любові й милосердя.

У сучасному світі благодійність стала актуальною темою. У наш складний час пріоритетом для благодійних пожертвувань в Україні залишається підтримка армії, включаючи допомогу пораненим, біженцям, людям в складних життєвих обставинах.

Останніми роками розвиток добродійності в українському суспільстві стає одним з найважливіших пріоритетів соціальної політики. За останнє десятиліття в українському суспільстві розширилася соціальна база осіб, що потребують підтримки інваліди, багато літніх людей, біженці, переселенці, бездомні і так далі. Міграція, безробіття, злочинність, руйнування сім'ї, зростання соціальних девіацій – це той громадський фон, який визначив масштаб і гостроту проблеми розвитку благодійного руху в країні. Заходи, що проводяться у рамках державної політики, не знімають гостроту проблематики вказаних категорій населення. Більше того, благодійної підтримки потребують не лише інваліди, мігранти або безробітні, але і інші соціальні групи, які не змогли в ціннісному, професійному і статусний, - ролевому відношенні адаптуватися до реалій, що змінилися.

Вивчення основ благодійності в даний час грає важливу роль, тому що сьогодні відбувається відродження не тільки державної благодійної допомоги, а й приватних організацій, а так само благодійності окремих юридичних осіб. Все це сприяє наданню більш ефективної допомоги нужденним.

Питання походження благодійності, її значення за різних історичних епох та систем суспільних відносин, еволюція благодійної діяльності та її форм, співвідношення понять «благодійність», «благодійництво», «благодійна діяльність» і «меценатство» досі залишаються дискусійними. У наукових колах не дійшли єдиної або визнаної більшістю думки щодо цієї наукової й суспільної проблеми. Наприклад, учений-історик Ф. Ступак вважає, що благодійна діяльність є, з одного боку, формою суспільних відносин у межах громадянського суспільства, а з другого – соціокультурним феноменом свого часу. Благодійність як соціальний феномен, що має багатовікову історію, можна впевнено, на думку вченого, вважати елементом культури, який вказує на одну з особливостей способу життя, властивих суспільству протягом його

розвитку. У всі часи і в усіх народів більше чи менше визнавався обов'язок надавати допомогу незаможним і слабким [82].

Благодійність можна трактувати як некомерційну неприбуткову діяльність організацій та фізичних осіб, спрямовану на задоволення потреб соціального розвитку. У ширшому розумінні благодійність визначається як «інвестування соціальної сфери». Нині про благодійність думає, якщо не говорить чи не кожен, проте, мало хто розмірковує над сутністю цієї справи, окрім очевидної поваги в очах соціуму.

Ідея зародження благодійності своїм корінням сягає початку епохи Античності. Саме в цей час в Римській державі популярності набуває меценатство (допомога нужденним на взаємовигідних засадах). Особливо прославився в цьому ремеслі Гай Цільній Меценат – державний діяч, «покровитель» поетів, митців, який вчиняв добродійні жести лише з однією метою – прославлення себе у творчості останніх. Звідси й сучасний термін «меценатство», щоправда, в дещо інакшому розумінні та трактуванні, зокрема, в частині добровільної та безкорисливої допомоги [85].

Античний період, основою якого був обов'язок перед громадою, бажання отримати пошану, соціальний престиж та інші привілеї. Так, на думку багатьох дослідників, правова модель юридичних осіб, які діють у сфері організованої благодійності, уперше з'явилася в римському праві за активного сприяння християнської церкви. Саме на території Римської імперії в I ст. н. е. вперше з'явилися організації, які з впевненістю можна віднести до благодійних з огляду на мету й особливості їх діяльності. У складі таких організацій діяли органи управління. У цілому вони відрізнялися від природних суб'єктів римського права – фізичних осіб. Ці суб'єкти мали назву *riae causa*, *ria corpora* (установа), а в подальшому стали називатися юридичними особами [72, с. 8].

Однак, повертаючись до еволюції благодійництва, варто зазначити, що останнє своєму остаточному формуванню та розквіту все-таки має завдячувати християнству. Адже, саме друга заповідь Ісуса Христа – «Любов до ближнього» [81] сформувала платформу для розвитку благочинності, як суспільно важливого явища.

За Євангелієм від Матвія, будуть допущені в Царство боже і матимуть вічне життя ті, хто були милосердними: давали їжу голодним, притулок – подорожнім, одяг – роздягнутим, відвідували хворих, пом'якшували долю ув'язнених. Основною заповіддю стала любов до ближнього: «...полюби ближнього свого, як самого себе...».

З часом благодійна діяльність християнина набуває різних форм. Вона не обмежується лише підтримкою всередині християнської общини, а має своє продовження в соціумі, куди переносяться принципи, світобачення, цінності й нормативна поведінка по відношенню до інших членів спільноти [81, с. 17].

Християнська благодійність – це, перш за все, жертвна, добровільна, безкорисна допомога нужденним. Спочатку благодійність була не стільки допоміжним засобом суспільного благоустрою, скільки необхідною умовою особистого морального здоров'я віруючого.

Прояви благодійності в Україні існували здавна, поступово переростаючи в сталі традиції, що жили століттями й переходили з покоління в покоління як найкращі здобутки людства. Історія українського народу свідчить про факти милосердя й благодійності, як прояви високих моральних якостей та етичних норм, котрі характеризують суспільні пріоритети [81, с. 47].

У Київській Русі разом з прийняттям християнства відкрилося й «нове дихання» в опіці про бідних: роздача милостині, будівництво спеціальних будинків для нужденних – це далеко не вичерпний перелік добродіянь того часу. Подекуди доброчинність носила навіть примусовий характер. Відомо, що князь Володимир статутом 996 року.

Офіційно зобов'язав духовенство займатися громадським піклуванням, визначивши десятину на утримання монастирів, церков, богаділень і лікарень. Св. Володимир, наприклад, дозволяв будь-якому жебракові і убогому приходити на княжий двір, щоб харчуватися, а для хворих, які самі не могли приходити, відправлялися вози, навантажені хлібом, м'ясом, рибою, овочами, медом і квасом. Він влаштовував бенкети на княжому дворі не тільки для бояр і дружинників, а й для убогих, намагаючись всіляко задовольнити їхні нужди. Таким чином, можна виділити три основні форми княжої благодійності: 1)

роздача милостині; 2) харчування на княжому дворі; 3) розвезення продуктів містом для убогих.

Продовжував «благочинний шлях» Володимира Великого і його наступник Ярослав Мудрий, який окрім особистої участі в будівництві шкіл для сиріт, формально затвердив благодійництво, шляхом внесення до Церковного та Земського статутів спеціальних розділів, присвячених благодійності.

Прославився своїм злидарелюбством також великий князь Володимир Мономах, який за свідченням сучасників, роздавав гроші і предмети першої необхідності обома руками. Опіка над бідними і страждальцями стала одним з найбільших його обов'язків, яскравим свідченням чому служить його «Повчання дітям». (1114). У ньому Володимир Мономах створює образ справедливого захисника слабких і убогих. Сестра князя Володимира Мономаха – Анна Всеволодівна відкрила в Києві за власні кошти жіноче училище для різних станів суспільства, поміж тим, й сама активно долучалася до виховання учениць [75].

Згодом, у XI-XIII ст., благодійність стала поширюватися не лише серед князівської верхівки, але й в середовищі церковно-монастирської громади. Особливої уваги заслуговує організація благодійної діяльності іноків Києво-Печерської лаври та монастирської общини Київської Русі.

Благодійність на українських землях в період XV - поч. XVIII ст. дістала подальшого розвитку. В її характері і видах відбилися обстани суспільно-політичного, культурного та духовного життя українців. Перебування під владою іноземних держав, боротьба за національне визволення, зріст національного самоусвідомлення українців, духовне самоствердження нашого народу укріпили давні традиції благодійництва та дали йому нове дихання. Вона, як раніше набувало як форм колективного захисту та допомоги нужденним, так і проявлялося у яскравих формах персонального благодійництва.

Найбільш помітним явищем означеного періоду стала благодійна діяльність православних братств. Доведено, що православні братства опікували бідних, немічних та вдів; відкривали та утримували шпиталі, лічниці та

сиротинці. Особливу увагу братства приділяли розвитку української освіти, виступали меценатами шкільної та друкарської справ.

Братства об'єднували у своїх лавах ремісників, селян, запорозьких козаків, купців та українських магнатів. Найстаршим братством було Львівське, первісний Статут якого відносять приблизно до 1439 р. [55].

Завданням православних братств було дбати про зовнішній порядок у храмі, про задоволення його матеріальних потреб, піклуватися про хворих. Члени братства платили внески, на які влаштовували свята – «кануни». Згодом братства розширили свої завдання: допомагали членам, які зuboжили чи потрапили в біду; виступали перед судами і самим королем в обороні православної церкви; брали участь у спробах відновити єпископію у Львові.

В 1616 році до Київського братства вступили гетьман Петро Сагайдачний із Військом Запорізьким. Братства рішуче виступали проти патронату, польсько-католицької пропаганди, національних і релігійних обмежень українців, проти неморального життя духівництва, намагаючись впливати на висвячення гідних пошани людей. Велику увагу братства приділяли соціальній підтримці найменш захищених представників суспільства - старих, інвалідів, бездомних, сиріт.

Отже, благодійна діяльність українських братств далеко виходила за межі меценатської та філантропічної спрямованості, а скоріше була втіленням гуманістичних поглядів українців на немічність, старість, убогство.

Вагома меценатська робота, проведена братствами щодо налагодження книгодрукування, організації навчально-освітнього процесу на новій гуманістичній основі, впорядкування й реформування внутрішньоцерковного життя - усе це створило величезний авторитет братствам, зробило їх основними суб'єктами культурно-національного відродження України того періоду.

Благодійність на українських землях була важливим складником суспільного життя, визначалась нормою християнської моралі й утіленням чеснот справжніх її представників. Благодійність все більше набувала рис церковно-громадського характеру, але здебільшого залежала від приватної ініціативи окремої особи.

В історико-правовій літературі початку ХХ століття вкрай важливим почалося дослідження благодійної діяльності через його поняття. Так, немає досить повного дослідження «благодійної діяльності». Як правило, її розглядають через призму однієї або декількох притаманних їй ознак. Наприклад, Д. Страховський вважає її «...проявом співчуття до ближнього», Г. Ульгорн – «...безкорисливою допомогою злиденним». Доктор Айван Шевер каже, що «благодійність є непримусовою, базується на прагненні допомогти. Це справа, зроблена без попередньої думки про фінансову винагороду». Найпопулярніший російський енциклопедичний словник Брокгауза та Єфрона визначає благодійність як «проявление сострадания к ближнему и нравственную обязательность имущего спешить на помощь неимущему...». Тлумачний словник В. Даля характеризує особу благодійника як «творящего, делающего добро другим». На думку італійського вченого Нуово Дізіонаріо, «благодійник – це громадянин, який добровільно, а не для того, щоб продемонструвати свої матеріальні зобов'язання чи законні обов'язки, керується ідеєю суспільної та приватної солідарності». Тлумачний словник української мови трактує благодійність як надання «приватним особам матеріальної допомоги, підтримки бідним, сиротам та іншим» [83, с. 8].

На думку С. Савранської, благодійність – безкорислива цілеспрямована діяльність, через яку відбувається перерозподіл матеріальних та нематеріальних ресурсів їх власниками з метою допомоги іншим у задоволенні їхніх потреб, удосконалення життя певної громади, вирішення суспільно-важливих або міжнародних проблем [72, с.6].

Варто наголосити, що у статті 3 Закону «Про Товариство Червоного Хреста України» благодійна діяльність ототожнюється із благодійництвом і визначається як діяльність, пов'язана з наданням допомоги та підтримки тим, хто її потребує, ґрунтуючись на загальнолюдських принципах гуманності й взаємодопомоги, що здійснюється виключно безоплатно, тобто без мети одержання прибутку чи іншої винагороди. Цим же законом Товариство Червоного Хреста визнається добровільною громадською гуманітарною організацією, яка в процесі своєї діяльності може створювати добровільні

благодійні фонди та за рахунок останніх надавати безкоштовну санітарну й медико-соціальну допомогу самотнім непрацездатним громадянам похилого віку, дітям-сиротам, інвалідам, бездомним, немічним та іншим соціально не захищеним верствам населення, яким необхідні турбота й підтримка [18].

Сьогодні благодійний сектор в Україні практично сформований і відчутно впливає на національну економіку і суспільні відносини. Розгалужена система благодійних організацій охоплює своєю діяльністю переважна більшість сфер життєдіяльності українських громадян.

У той же час, більш ефективному розвитку благодійності заважає дефіцит співпраці між громадянським суспільством і державою. Очевидно, що підтримка благодійного руху в Україні здатна не тільки сприяти отриманню своєчасно наданій допомозі нужденним, підвищенню забезпечення культурно-освітніх потреб громадян, а й в цілому підтримувати необхідний рівень соціального захисту, знизити навантаження на державний бюджет.

Сьогодні багатих людей в Україні чимало: від великих капіталів, збитих на металургії, до шоу-бізнесу. Серед цих громадян в останні роки ідея меценатства, філантропії досить популярна. Так на даний момент існує благодійний фонд Ріната Ахметова, фонд Віктора Пінчука [72].

За останні роки в Україні сформувалися основні типи благодійних організацій, які у міжнародній практиці утворюють основу сектора організованої філантропії, а саме: приватні, корпоративні та операційні благодійні фонди, фонди громад. Більшість з них пройшли складний етап організаційного розвитку, під час якого відбувся перехід від хаотичного впровадження різноманітних ініціатив до конкретизації сфер їхньої діяльності.

Серед пріоритетних сфер їх діяльності виокремлюються соціальний захист населення (69%), охорона здоров'я (49%), освіта і права людини (відповідно по 48%), розвиток громади та підтримка громадських ініціатив (47% та 46% відповідно) [51].

Високі моральні й духовні принципи окремих благодійників минулого можуть стати прикладом для засновників сучасних добродійних фондів, організацій та об'єднань. Добродійністю в сучасному суспільстві прийнято

вважати будь-який прояв, що потрапляє під це визначення: і меценатство, і спонсорство, і добровільні пожертвування, і соціальне інвестування. Добродійність в історії нашого народу продиктована і культурою, і релігійною спадщиною.

Основні благодійні функції в попередні віки виконували саме церкви, два століття тому в процес включилися меценати зі знать, а також купці. У радянський період поняття добродійності не існувало: була соціальна відповідальність, яка найяскравіше виражалася в шефства підприємств і організацій над об'єктами культури і освіти. Проте вже більше 20 років добродійність в Україні розвивається за загальноприйнятими світовими правилами, тому її можна розглядати в комплексі.

В українському суспільстві дедалі більше впроваджуються новітні тенденції та засоби здійснення благодійної діяльності. На зміну старим, які полягали у самодостатності виділення коштів на благодійні цілі, розвиваються підходи до благодійної діяльності з використанням новітніх практик, механізмів, зростає професійний рівень її реалізації.

1.2. Благодійна організація як юридична особа: поняття та ознаки

Як відомо, довгий час у науці критикувались вироблена раніше концепція благодійних організацій як юридичної особи. Значний період тривали пошуки оптимального підходу для збалансування інтересів усіх учасників цивільних правовідносин. Однак сучасні реалії зумовили необхідність вкотре переглянути вироблену наукою та закріплену законодавством точку зору на вказану проблематику.

Українська правова наука зіткнулася з труднощами, пов'язаними з пошуком оптимального визначення поняття благодійної організацій та виокремлення її характерних ознак. Вони викликані не тільки складністю самої проблематики, недосконалістю законодавства, а й відсутністю цілісної,

науково обґрунтованої, такою що відповідає сучасним потребам і реаліям економічного життя, концепції, яка пояснює природу благодійної організації.

Аналізуючи норми чинного законодавства України та зарубіжних країн, а також поглядів вітчизняних дослідників, покликаних виробити альтернативу існуючій дефініції благодійної організації її сутнісним ознакам, зробив висновки стосовно поняття та ознак благодійних організацій.

Вказана проблематика частково була предметом дослідження таких науковців, як О. Літвіна, В. Чепурнов, О. Абросимова, О. Кожушко, Я. Буздуган, І. Єлісеєв та інші.

Нормативне закріплення визначення благодійної організації міститься у спеціальному законодавчому акті – Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», прийнятому 05.07.2012 року. Так, відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 1 цього Закону благодійна організація є юридичною особою приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначеним цим Законом, як основну мету її діяльності [5].

Для детального аналізу зазначеної норми та виокремлення ознак, притаманній благодійній організації, необхідно розділити наведену вище дефініцію на 2 частини. Перша стосується благодійної організації, як юридичної особи приватного права. Друга частина вказує на наявність специфічних ознак, якими наділена благодійна організація.

Відтак, всі ознаки благодійної організації можна поділити на 2 групи:

- загальні, тобто ті, що притаманні всім юридичним особам;
- спеціальні, що притаманні виключно благодійним організаціям і дають можливість вирізнити їх з-поміж інших юридичних осіб.

В силу прямої вказівки закону благодійна організація є юридичною особою приватного права, що відповідає одній із класифікацій, що містяться у ч. 2 ст. 81 Цивільного кодексу України, а саме поділ юридичних осіб за порядком створення. Таким чином належність благодійних організацій до категорії юридичних осіб приватного права дає змогу констатувати наявність у них всіх ознак, що притаманні базуючись на законодавчих положень.

Під поняттям ознак юридичної особи науковці розглядають «об'єктивні (реальні) якості особи, про яку йде мова» [59, с. 52]. При цьому слід звернути увагу на те, що вони притаманні власне юридичній особі, а не її керівнику, трудовому колективу, учасникам тощо. Окремі вчені, аналізуючи ознаки, мають на увазі «характеристики, що складають зміст уявної форми юридичної особи» [53, с. 12]. Інші ж дослідники вказують, що під ознаками юридичної особи слід розуміти такі внутрішні характеристики, що їй належать, кожна з яких необхідна, а всі разом – достатні, для того, щоб організація могла визнаватися суб'єктом права [48, с. 112].

Базуючись на викладеному вище, можна виділити такі загальні ознаки благодійної організації, як юридичної особи приватного права:

1) організаційна єдність (ст. 80, 97 ЦК України). Дана ознака свого часу досліджувались визначними науковцями радянського періоду. Зокрема О.С. Іоффе характеризує «організаційну єдність», як необхідну ознаку організації, суть якої полягає в тому, що всередині організації складається така система відносин, завдяки якій вона стає єдиним цілим, очолювала відповідним органом – одноособово (наприклад директором) чи колегіальним (наприклад правлінням) [36, с. 130]. В.П. Грибанов і Е.А. Суханов стверджують, що в зміст ознаки юридичної особи «організаційна єдність» включені такі елементи: чітка внутрішня структура організації; наявність органів керування і відповідних підрозділів для виконання своїх функцій; закріплення такої єдності в статуті відповідно до вимог законодавства [35, с. 202].

Схожі думки були, свого часу, висловлені також М.І. Брагінським [40, с. 93], І.В. Єлісеєвим [12, с. 107] та Ю.О. Заїкою, який зазначає, що завдяки цій ознаці воля юридичної особи, яка і виступає, як єдиний суб'єкт права, що уособлює наміри особи, які належать до її складу [44, с. 40].

З позиції авторів курсу лекції цивільного права України за редакцією Р.Б. Шишки та В.А. Кройтора, юридична особа є так би мовити є одним організмом, який має певну структуру. Де кожен елемент виконує свою функцію, що спрямована на досягнення цілей юридичної особи. Така єдність

закріплена в статусних документах юридичної особи (статуті, установчому договорі) [63, с. 231].

Таким чином, організаційна єдність є однією з базових та необхідних рис, що характеризує юридичну особу як окремий суб'єкт цивільних відносин, дозволяє об'єднати інтереси декількох осіб та сформувати єдине організаційне утворення.

Зазначена ознака розкривається в благодійній організації через систему органів управління, які покликані виражати та реалізовувати волю організації, як цілісного утворення. Загальні засади управління благодійними організаціями містяться в розділі в розділі IV Закону. Водночас органи управління, їх склад, компетенція, порядок діяльності та прийняття ними рішень повинні міститися в установчих документах благодійної організації (п. 3 ч. 2 ст. 14 Закону);

2) майнова відокремленість. Чимало дослідників, які займалися дослідженням зазначеної ознаки, тривалий час вважали й досі підтримують думку, що вона є найважливішою серед ознак юридичної особи [39, с. 13]. І справді, як справедливо зазначає А.С. Довгерт, «відокремлене майно може бути тільки у власності юридичної особи. Фігура юридичної особи, не власника, існувати в економічному середовищі не може, інакше це суперечило б природі та призначенню юридичних осіб у суспільстві» [39, с. 45].

Виходячи з розуміння майнової відокремленості юридичної особи, як наділення останньої певним об'ємом прав щодо фактичного закріпленого за нею майна, що дозволяє виступати в речових правовідносинах, як самостійного суб'єкта права [5], доцільно наголосили на нормативному закріпленню за благодійною організацією не лише право власності, але й інших речових прав на кошти, цінні папери, земельні ділянки, інше рухоме та нерухоме майно, а також нематеріальні активи (ст. 16 Закону). Окрім, цього все перелічене вище є відокремленим від майна (активів) засновників та учасників благодійної організації, які не вправі вимагати від останньої повернення переданих активів.

Із цією ознакою тісно пов'язана й інша, а саме 3) самостійна майнова відповідальність (ст. 96 ЦК України), яка, на думку С.М. Братуся є хоч і вторинною (похідною), але більш глибокою, ніж решт ознак, які входять до

змісту поняття юридичної особи. На думку вченого, саме майнова відокремленість свідчить про завершеність розвитку юридичної особистості суспільного утворення [26, с. 151].

На відміну від окремих видів підприємницьких товариств, законодавство не містить спеціальних норм щодо обсягу відповідальності благодійної організації, що дає можливість зробити висновок про необхідність застосування загальних положень ЦК України, а саме ст. 96. Відповідно до неї благодійна організація відповідає за своїми зобов'язаннями усім належним їй майном;

4) наявність цивільної правосуб'єктності (ст. 80 ЦК України). Водночас, на відміну від наведених вище ознак, ця є скоріше певною характерною рисою уже зареєстрованої благодійної організації, адже її виникнення пов'язане саме з фактом державної реєстрації відповідної організації;

5) здатність виступити в цільному обороті від власного імені, у тому числі самостійно виступати позивачем і відповідачем у суді (ст. 80, 90 ЦК України). Інакше кажучи, благодійна організація, як і будь-яка інша юридична особа, вправі від свого імені набувати і здійснювати майнові й особисті немайнові права та нести обов'язки. Така характерна властивість також розкривається через здатність благодійної організації вчиняти від свого імені юридичні дії, не заборонені законом. А через цю ознаку, з позиції С.Н. Братусь, господарського-оперативна самостійність юридичної особи отримує кінцеве вираження. Виникаючи на підставі зазначених раніше передумов, ця ознака є кінцевим зовнішнім виразом самостійності та цивільної правосуб'єктності юридичної особи [26, с. 55]. Її існування, як і попередньої ознаки, тісно пов'язане з моментом державної реєстрації.

6) діяльність такої організації здійснюється на підставі установчих документів. Важливо наголосити на винятковій ролі цієї риси, оскільки саме через неї розкривається приватно-правова природа благодійної організації.

Аналізуючи положення Господарського кодексу України, зокрема ч. 4 ст. 131, слід звернути увагу на недосконалість її юридичної техніки. Згідно зі

згаданою нормою, благодійна організація діє на основі установчих документів, що затверджується вищим органом управління благодійної організації, і є юридичною особою [2]. Вважаю, що точніше було б вказати, як запропоновано у законодавчому визначенні, що благодійна організація є юридичною особою приватного права, не уточнюючи при цьому, на підставі яких документів вона діє. Окрім цього, у ч. 4 ст. 131 ГК України допущено помилку, яка спричиняє юридичну колізію та ускладнює етап створення благодійної організації. Йдеться про вказівку на орган, який затверджує установчі документи створюваної організації. Так, відповідно до ч. 1 ст. 14 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» установчі документи благодійної організації затверджуються засновником (засновниками) благодійної організації або уповноваженими ними особами [5]. Натомість ГК України визначає, що установчі документи затверджуються вищим органом управління благодійної організації. Дана норма очевидно потребує змін, адже, по-перше, суперечить базовим положенням цивільного законодавства у частині створення юридичних осіб. По-друге, ця норма аж ніяк не може вважатися спеціальною, бо очевидно є внутрішньо суперечливою: благодійна організація перебуває на етапі створення, її ще не існує, відтак не утворені ще й органи управління, тому вони не можуть затверджувати установчі документи.

Що стосується спеціальних ознак благодійної організації, то ними є, зокрема, такі:

1) встановлення в установчих документах такої організації благодійної діяльності, як основної мети її діяльності. З часу прийняття Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» громадськість практично одноголосно виступає на підтримку нововведення, яке, на її думку, стосувалося заборони благодійними організаціями отримувати прибуток. Втім, цікаво, що таке тлумачення норм закону не зовсім відповідає дійсності. Ми вважаємо, що у законодавстві викладена концепція основної мети, яка неоднозначно тлумачиться науковцями і практиками, що спричиняє неоднакове розуміння певних принципово важливих положень.

У процесі створення благодійної організації засновники самостійно обирають і визначають в установчих документах основну мету її діяльності. Уже згодом створена і зареєстрована в установленому порядку благодійна організація може обрати в добровільному порядку один чи кілька видів благодійної діяльності, перелік яких передбачений у ст. 5 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації». При цьому вказаний перелік не є вичерпним, а може бути доповнений нормами й інших Законів України.

Водночас законодавством України не так лояльне до сфер благодійної діяльності. Так, їх перелік чітко визначено у ст. 3 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації». На нашу думку, встановлення його на законодавчому рівні не відповідає умовам та викликам сучасності. Глобалізація та стрімкий розвиток суспільства неодмінно призведе до виникнення різноманітних нових напрямків і потреб у суспільстві. Відповідно це зумовлюватиме необхідність внесення змін у законодавство, що є, як відомо, досить тривалим процесом і часто не дає змоги ефективно реагувати на потреби громадськості. Таким чином, більш доцільним, з моєї точки зору, застосовувати в даному випадку загально дозвільний принцип, визначивши при цьому на законодавчому рівні напрямки, в яких заборонено здійснювати благодійну діяльність.

Вступаючи в цивільний оборот, суб'єкти господарювання тісно взаємодіють між собою, передаючи при цьому один одному майно, кошти, майнові та речові права, виконуючи роботи на надаючи послуги. Більше того, користуючись передбаченими положеннями цивільного законодавства України щодо представництва, одні суб'єкти вправі виступити від імені інших. Своєю чергою наведені вище загальноприйняті правила застосовуються до благодійних організацій з певними обмеженнями. Так, ч. 3 ст. 3 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» встановлює заборону надавати благодійну допомогу політичним партіям або від їх імені. Не заперечуючи важливості даної норми, на нашу думку, останню потрібно суттєво змінити, доповнивши новими положеннями, які б розширювали коло

суб'єктів, на користь або від імені яких благодійні організації вправі здійснювати благодійну діяльність [5].

2) Особлива спрямованість одержаного прибутку, неможливість його розподілу між засновником, учасником, членами трудового колективу тощо.

Досліджуючи статус некомерційних організацій, Е.І. Захарова приходиться до висновку, що заборона розподілу їх прибутку сприймається, як єдиний чіткий критерій, який дозволяє відокремити некомерційні організації від комерційних [45]. Як зазначає Л.І. Якобсон, некомерційне господарювання відрізняється специфічними способами балансування прав і обов'язків, у результаті чого обмежується не стільки можливість отримання коштів, скільки напрямки і форми їх використання [95, с. 43].

На нашу думку, сформульоване у Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» визначення благодійні організації не забороняє останній отримувати прибуток від здійснюваної підприємницької діяльності, як її побічний результат, але такий прибуток не може бути використаний інакше, як для досягнення основної мети. Підтвердженням висунутої тези може бути, зокрема, положення п. 9 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», що визначає такий вид благодійної діяльності, як проведення благодійних аукціонів. Наприклад, існує благодійна організація, ціллю заснування якої є надання благодійної допомоги дітям, хворим на лейкемію. У певний момент було прийнято рішення закупити нове обладнання в одну з дитячих лікарень. Для реалізації вказаного завдання учасники організації виготовили певну продукцію і реалізувати її на організованому аукціоні. За отримані в результаті кошти було придбане бажане обладнання і передано клініці. В даному випадку основною метою було надання допомоги дитячій лікарні, але для її досягнення необхідні були певні засоби, отриманні яких стало можливим шляхом реалізації майна на аукціоні. Відтак можна говорити, що отриманні на благодійному аукціоні кошти є додатковою (другорядною) метою діяльності благодійної організації. З іншого боку, зазначені кошти є свого роду прибутком організації, який неодмінно спрямовується на реалізацію основною мети її діяльності. Своєю чергою

важливо наголосити на тому, що з точки зору публічного правопорядку отримані кошти не можуть вважатися прибутком та не підлягають оподаткуванню.

Таким чином, ми можемо говорити про подвійну природу благодійної організації, яка з позиції приватного та публічного права матиме різні характеристики. Так, розглядаючи благодійні організації з публічно-приватної сторони, безперечним залишається факт, що такі організації відносяться до категорії неприбуткових, адже від цього залежить режим їх оподаткування. В цьому аспекті досліджуючи благодійну організацію, як учасника адміністративних правовідносин, О.О. Кожушко рекомендує визначити її, як «недержавну організацію, яка створена для добровільної безкорисливої неприбуткової діяльності в інтересах суспільства або окремих категорії осіб» [45, с. 55]. Так, запропонована дефініція має певні недоліки зокрема, не застосовується вироблений в законодавстві України поділ юридичних осіб, не врахована можливість здійснювати благодійну діяльність на користь однієї особи чи окремої територіальної громади тощо.

Цікаво, що наведений вище недолік міститься і в законодавствах окремих зарубіжних держав, наприклад, Республік Молдова (ст. 3 Закону «Про благодійність і спонсорство») та Узбекистан (ст. 3 Закону «Про благодійність»). Проте правильним ми вважаємо застосування в уже згаданій дефініції терміну «неприбутковість» з урахуванням вказівки на публічно-правову характеристику благодійних організацій.

Однак не потрібно забувати, що основу в регулюванні приватних правовідносин складає ЦК України, відтак потрібно користуватися його термінологією. Варто зауважити, що ст. 84–86 ЦК України використовується поняття «підприємницький» та «непідприємницький» при характеристиці юридичних осіб. Тому, беручи за основу цей поділ, благодійні організації слід віднести до категорії непідприємницьких. При цьому непідприємницький характер благодійної організації означає, що прибуток, отриманий в результаті роботи організації, не підлягає розподілу між її засновниками, учасниками, працівниками тощо.

Зважаючи на викладене вище, ми підтримуємо запропоновану Асадчев Ю. тезу про те, що не зовсім правильно говорити, що благодійні організації – неприбуткові, адже прибуток у результаті здійснення їх діяльності виникає, але витрачається він особливим способом – на реалізацію поставлених завдань у сфері благодійності [20, с. 65].

Цікаво, що наше розуміння можливості благодійної організації отримувати прибуток з метою спрямування його на встановлені в установчих документах цілі відповідає положенням законів про благодійництво зарубіжних держав. Відповідно до ч. 3 ст. 14 Закону Республіки Казахстан від 16.11.2015 року «Про благодійність» благодійна організація має права займатися підприємницькою діяльністю, дохід від якої використовується на надання благодійної допомоги і не підлягає перерозподілу між засновниками [70].

Дуже чітко концепція основної мети викладена у ч. 2 ст. 7 Закону Республіки Молдова від 31.10.2002 року «Про благодійність і спонсорство», де вказано, що благодійність є основною діяльністю благодійної організації. В доповнення до цієї норми ч. 3 ст. 13 передбачає право благодійної організації здійснювати підприємницьку діяльність, однак тільки для досягнення статутних цілей [69]. При цьому для здійснення підприємницької діяльності не обумовленими статутними цілями, благодійна організація має право засновувати господарські товариства (ч. 4 ст. 13) [69].

Закон Республіки Узбекистан від 02.05.2007 року «Про благодійність» серед джерел формування майна благодійної організації визначає доходи від дозволеної законодавством підприємницької діяльності, в тому числі надходження від заснованих благодійною діяльністю комерційних структур [71]. Важливо наголосити на тому, що відповідно до статті 40 Цивільного кодексу Республіки Узбекистан та статті 31 Закону Республіки Узбекистан «Про недержавні некомерційні організації» некомерційна організація може займатися підприємницькою діяльністю в межах, що відповідають її статутним цілям [69; 70].

3) приватно-правовий характер джерел формувань майна (активів) такої організації. Згідно з визначенням терміну «благодійник», що міститься в п. 5 ч.

1 ст. 1 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», юридичні особи публічного права публічного права не можуть здійснювати благодійну діяльність, в тому числі, якщо бенефіціаром виступатиме благодійна організація. Таким чином, за рахунок коштів, майна, майнових прав тощо, зокрема, органів державної влади, місцевого самоврядування, державних та комунальних підприємств, не можуть формувати активи благодійної організації;

4) наявність особливостей у процесі припинення, а саме: специфічне коло правонаступників у випадку реорганізації, а також цільовий характер використання майна. Відповідно до загальної норми, встановленої ст. 111 ЦК України, майно юридичної особи, що залишилося після задоволення вимог кредиторів, передається учасникам юридичної особи, якщо інше не встановлено установчими документами юридичної особи або законом [4].

Досліджуючи правовий статус благодійних установ та товариств за законодавством України, В.О. Чепурнов доводить необхідність запровадження терміну «благодійна юридична особа», який повинен стати родовим щодо визначення організаційно-правових форм цих суб'єктів правовідносин. Під ним науковець розуміє непідприємницьку організацію, що створюється однією чи кількома особами у формі товариства або установи з метою здійснення благодійної діяльності [91, с. 55].

Виходячи з власного бачення ознак благодійних організацій, Ю. Асадчев пропонує визначити її таким чином «Благодійною організацією» є некомерційна організація, створена на основі вільного добровільного волевиявлення громадян і (або) юридичних осіб, що об'єдналися для здійснення спільної діяльності виключно у благодійних цілях, і яка фінансується за рахунок коштів громадськості» [20, с. 66]. Без сумніву ця дефініція є небезпідставною та достатньо аргументованою, втім також містить певні види. Наприклад, обмежує право іноземних громадян чи осіб без громадянства створювати благодійні організації, не дозволяє їх одноосібного заснування, а також лімітує коло джерел фінансування таких юридичних осіб.

Як зазначає у своєму дисертаційному дослідженні О.О. Кожушко, для розширеного дослідження поняття і сутності благодійних організацій важливого значення набувають основні засади, на яких ґрунтується діяльність таких організацій (принципи). При цьому дослідник наголошує на тому, що істотним недоліком Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» є відсутність нормативного закріплення принципів благодійної діяльності. Саме тому науковець пропонує доповнити зазначений нормативний акт чітко сформульованими принципами діяльності благодійних організацій [49, с. 50]. Подібні думки, зокрема щодо розширення переліку принципів, висловлювалися також й іншими дослідниками [68]. Ми дотримуємося думки, що включення до закону окремої статті, яка б визначала принципи діяльності благодійних організацій, не є доцільним. Адже виступаючи суб'єктом приватних правовідносин, благодійні організації базують свою діяльність на загальних засадах цивільного та господарського права, що уже закріплені в нормах кодифікованих законів України.

Отже, Проведений аналіз та дослідження наукових розробок, а також законодавчих положень дає можливість зробити висновок про необхідність удосконалення детальної дефініції благодійної організації.

Формування поняття благодійної організації є вкрай важливим для правильного розуміння вказаного явища громадкістю. Воно має певні характерні ознаки і займає своє місце в понятійному ряду. Його глибинне осмислення і точне застосування всіма суб'єктами цивільних і господарських правовідносин становить важливу передумову для розвитку України, як демократичної, проєвропейської, правової держави.

1.3. Правове регулювання діяльності благодійних організацій

Нормативно-правове регулювання будь-якої діяльності полягає у закріпленні основних її положень в актах органів державної влади з метою надати їм юридичної сили.

Класифікувати норми правового регулювання діяльності благодійних організацій можна так: 1) акти найвищої юридичної сили – це Конституція України; 2) акти вищої юридичної сили – це закони України та міжнародні нормативно-правові акти; 3) підзаконні нормативно-правові акти – це постанови Верховної Ради України, укази Президента України, акти Кабінету Міністрів України, акти центральних і місцевих органів виконавчої влади; 4) рішення судових органів – рішення Конституційного Суду України, постанови Верховного Суду України, рішення Європейського суду з прав людини.

Конституція України, як джерело права з найвищою юридичною силою в нашій державі має основний, установчий характер. Проте нормативного закріплення благодійної діяльності в даному фундаментальному акті відведена досить незначна роль. Лише зазначено, що держава заохочує і підтримує благодійницьку діяльність, щодо дітей. Але ми знаємо, що норми Конституції України є нормами прямої дії, тому основою правового регулювання діяльності благодійних організацій в Україні є безумовно стаття 3 Основного Закону, якою визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є основним обов'язком держави [1].

Наступною групою нормативно правових актів є міжнародні документи, серед яких важливим джерелом для діяльності благодійних організацій є фундаментальні принципи щодо статусу неурядових організацій в Європі, прийняті учасниками багатосторонньої участі, організованої Радою Європи, прийняті учасниками багатосторонні зустрічі, організованої Радою Європи в

Страсбурзі 5 липня 2002 року. В даному акті зазначено, що неурядові організації в тому числі й благодійні, роблять суттєвий внесок у розвиток, реалізацію і тривале виживання демократичних суспільств, особливо через сприяння громадської обізнаності, а також роблять однаково важливий внесок у культурне життя і соціальний добробут таких суспільств. Неурядові організації визначено добровільними самоврядними організаціями, і саме тому вони не підлягають управлінню з боку органів державної влади.

Основним законодавчим актом, який регулює питання створення та діяльності благодійних організацій, є Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 року. Також застосовується, як зазначено в самому законі, і Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців, громадських формувань» від 15 травня 2003 року та інші нормативно-правові акти.

Відповідно до Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», благодійна організація - це юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначених Законом, як основну мету її діяльності [5].

Відповідно до вказаного вище Закону законодавець виділяє три види благодійних організацій, ознаки яких важливо знати для з'ясування, який вид обрати засновникам для здійснення благодійної діяльності. Отже, благодійна організація може бути створена як благодійне товариство, благодійна установа чи благодійний фонд з урахуванням особливостей, визначених відповідним законом та іншими законами України [90, с 63 – 64].

Слід відзначити, що «найпопулярнішим» видом благодійних організацій, який отримав поширення в українській практиці благодійництва, є благодійний фонд. Він найбільше наближений до формату благодійної організації, яка застосовувалась раніше до вступу у дію нового Закону. Вона

дозволяє засновникам брати участь в управлінні, долучати нових учасників, формувати активи як за рахунок власних активів, так і інших благодійників.

Законом визначено, що засновниками благодійних організацій можуть бути дієздатні фізичні та юридичні особи, крім органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб публічного права. Засновники благодійних організацій або уповноважені ними особи приймають рішення про утворення благодійних організацій, затверджують їх установчі документи, склад органів управління та приймають інші рішення, пов'язані з утворенням та державною реєстрацією благодійних організацій. Благодійні товариства та благодійні фонди можуть мати, крім засновників, інших учасників, що вступили до їх складу в порядку, встановленому статутами таких благодійних товариств або благодійних фондів. Благодійні організації набувають прав та обов'язків юридичної особи з моменту їх державної реєстрації [5].

Державну реєстрацію благодійних організацій проводять державні реєстратори за місцезнаходженням благодійних організацій відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців» від 15 травня 2003 року.

Оскільки благодійні організації визнані юридичними особами приватного права, то важливими для правового регулювання в даному випадку є норми Закону України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 року. Обумовлене це тим, що громадським об'єднанням є добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів [6]. Громадське об'єднання зі статусом юридичної особи є непідприємницьким товариством, основною метою якого не є одержання прибутку, що цілком відповідає меті та принципам благодійної діяльності, оскільки метою благодійних організацій не може бути одержання і розподіл прибутку серед засновників, членів органів управління, інших пов'язаних із ними осіб, а також серед працівників таких організацій.

Необхідно мати на увазі, що у відповідності до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців»: 1) не потребують перереєстрації благодійні організації, які були зареєстровані до дня набрання чинності закону; 2) скасовано реєстрацію благодійної організації за територіальною ознакою; 3) скорочено строки реєстрації благодійних фондів та установ, які набувають прав та обов'язків юридичної особи з моменту їх державної реєстрації; 4) обмежено благодійні організації в наданні благодійної допомоги політичним партіям або від імені політичних партій, ті, що беруть участь у виборчій агітації, а також визначено обмеження щодо політичних партій, кандидатів на виборні посади на державній або іншій публічній службі як суб'єктів благодійної діяльності; 5) встановлено, що інформація стосовно благодійної діяльності не може бути конфіденційною інформацією або комерційною таємницею [8].

Одним із законодавчих аспектів благодійної допомоги, який необхідно враховувати, є норми Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14 жовтня 2014 року, що чітко визначає систему та суб'єктів фінансового моніторингу, а також їх права та обов'язки щодо благодійних та неприбуткових організацій, зокрема суб'єктів первинного фінансового моніторингу, перелік яких визначено частиною 2 ст. 5 закону, зобов'язані вживати заходів для обмеження ризику їх використання з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму чи фінансування розповсюдження зброї масового знищення, зокрема на підставі рекомендацій відповідного суб'єкта державного фінансового моніторингу, який відповідно до вказаного закону виконує функції державного регулювання та нагляду за суб'єктом первинного фінансового моніторингу [8]. З практичної точки зору вказані положення означають, що над благодійними та неприбутковими організаціями є певний рівень контролю за надходженням та використанням благодійної допомоги.

Варто наголосити, що практичний бік питання отримання та використання благодійної допомоги на сьогодні врегульовується переважно

підзаконними нормативно-правовими актами, що були прийняті до набрання чинності Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», тому треба мати на увазі, що їх положення діють тільки в тій частині, що йому не суперечать, і, відповідно, потребують приведення у відповідність із цим законом. Це, насамперед: порядок отримання благодійних (добровільних) внесків і пожертв від юридичних та фізичних осіб бюджетними установами і закладами освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури, науки, спорту та фізичного виховання для потреб їх фінансування, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 04.08.2000 р. № 1222 (в останній редакції, згідно з постановою КМУ № 245 від 17.02.2010 р.); порядок розподілу товарів, отриманих як благодійна допомога, та контролю за цільовим розподілом благодійної допомоги у вигляді наданих послуг або виконаних робіт, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 17.08.1998 р. № 1295; Положення про Єдиний реєстр громадських формувань, затверджене наказом Міністерства юстиції України від 19.12.2008 р. № 2226; Положення про Реєстр неприбуткових установ та організацій, затверджене наказом Міністерства фінансів України 24.01.2013 р. № 37; Порядок здійснення публічного збору благодійних пожертв для забезпечення бойової, мобілізаційної готовності, боєздатності та функціонування Збройних Сил України, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.06.2015 р. № 451; План рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 26.06.2013 р. № 611; Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах, затверджена постановою Національного Банку України від 12.11.2003 р. № 492.

Існує й ряд інших нормативно-правових актів, які є важливими для реалізації благодійної діяльності, а саме: наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження форм документів, надання (надсилання) яких встановлено Законом України «Про громадські об'єднання» 14.12.2012 №1842/5; постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження зразків свідоцтв про реєстрацію громадського об'єднання як громадської організації чи громадської спілки та

про акредитацію відокремленого підрозділу іноземної неурядової організації» від 26 грудня 2012 р. № 1193; наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Вимог щодо написання найменування юридичної особи або її відокремленого підрозділу» від 05.03.2012 № 368/5 тощо.

Таким чином, дослідивши окреслену сукупність нормативно-правових актів, можемо дійти висновку, що для реалізації поставленої мети благодійні організації у ході своєї повсякденної діяльності мають право: самостійно вирішувати питання про подання благодійної допомоги її набувачам, використовувати цільові пожертвування, що подаються благодійниками на реалізацію благодійної програми згідно з умовами цього пожертвування; утворювати відповідно до законодавства України свої відділення, філії, представництва; об'єднуватися у спілки, асоціації та інші об'єднання, що створюються на добровільній основі і сприяють виконанню статутних завдань; обмінюватися інформацією та спеціалістами з відповідними організаціями зарубіжних країн; організовувати збір благодійних пожертвувань та внесків від фізичних і юридичних осіб, іноземних держав та міжнародних організацій; постійно визначати форми, об'єкти, суб'єктів і обсяги благодійної допомоги; відкривати рахунки (у національній та іноземній валютах) в установах банків; засновувати засоби масової інформації, підприємства і організації, займатися видавничою діяльністю; бути членом інших благодійних організацій; мати власну символіку, яка підлягає державній реєстрації у порядку, визначеному законодавством; мати інші права згідно з законодавством України [29, с. 123].

Враховуючи вищевикладене, необхідно зазначити, що чинне законодавство України, що регулює суспільні відносини у сфері благодійної діяльності, забезпечує сприятливі умови для утворення і діяльності благодійних організацій шляхом спрощення процедур реєстрації благодійних організацій, а запровадження нових інструментів благодійної діяльності дає благодійникам значно ширші можливості для розвитку і, відповідно, утвердження гуманізму і милосердя в Україні.

Але, незважаючи на всі позитивні моменти чинного Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», існує ціла низка питань,

які залишилися поза увагою законодавця. Так, більш детального вивчення, врегулювання та закріплення в законодавчому порядку потребує діяльність міжнародних благодійних організацій на території України.

В Законі відведено для цього аж цілий розділ, проте даний розділ представлений лише однією статтею, зміст якої полягає у тому, що акредитація в Україні представництва, філії іноземної благодійної організації та припинення такої акредитації здійснюються відповідно до порядку акредитації відокремленого підрозділу іноземної неурядової організації, визначеного Законом України «Про громадські об'єднання». Але даний нормативний акт є також відсильним по відношенню до акредитації відокремленого підрозділу іноземної неурядової організації, а саме: відокремлений підрозділ іноземної неурядової організації акредитується в Україні без надання статусу юридичної особи в порядку, визначеному Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» [8].

Тому вважаємо за потрібне доповнити Розділ V Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» додатковими статтями, присвяченими правам та обов'язкам представництв, філій іноземних благодійних організацій, закріпити основні напрямки діяльності таких організацій на території України, вказати порядок взаємодії з вітчизняними благодійними організаціями та окремо з органами публічної адміністрації, а також закріпити механізм надання та оформлення благодійної допомоги від представництв, філій іноземних благодійних організацій.

Законодавчого закріплення потребують й гарантії державної підтримки благодійної діяльності, оскільки цьому напрямку не присвячено жодної статті, що є неприпустимим та неприйнятним для органів державної влади. Діяльність благодійних організацій обов'язково має підтримуватись та заохочуватись державою, і ці положення повинні знайти своє відображення в законодавчому акті. Відтак пропонуємо доповнити Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» окремим розділом «Гарантії державної підтримки благодійної діяльності в Україні».

Таким чином, доцільно розробити та прийняти на державному рівні «Концепцію сприяння благодійній діяльності в Україні», в межах якої розробити єдиний підхід до благодійництва, передбачити податкові пільги та фінансову підтримку благодійним організаціям та окремим особам, що здійснюють благодійництво. Адже роль держави полягає не лише у виробленні стандартів для суспільної діяльності, а й створенні відповідних умов, правил регулювання, контролюванні. В якості пріоритетних завдань держави в Концепції мають бути визначені такі: 1) забезпечення умов зростання кількості благодійних організацій та рухів за рахунок державної підтримки, заохочень, пільг; 2) забезпечення довіри громадськості до діяльності благодійних організацій та рухів, шляхом залучення їх до проведення моніторингів, конференцій, круглих столів, проведення іншої роз'яснювальної роботи як безпосередньо через представників благодійних організацій, так і через засоби масової інформації; 3) формування умов для збільшення пожертв від фізичних та юридичних осіб; 4) сприяння зростанню професіоналізму та ефективності діяльності благодійних організацій тощо.

Очевидно, що така державна підтримка благодійництва в Україні здатна сприяти: отриманню своєчасної допомоги особам та організаціям, які найбільше цього потребують, підвищенню забезпечення культурно-освітніх потреб громадян; підтриманню необхідного соціального клімату; зниженню навантаження на Державний та місцеві бюджети.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВИЙ СТАТУС БЛАГОДІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

2.1 Організаційно правові форми благодійних організацій

Правові особливості благодійної некомерційної організацій, мають певні прогалини: теоретичної бази в доктринальних працях вчених, тобто юридичній літературі. Пояснюється це тим, що благодійні організації як вид некомерційних юридичних осіб, які здійснюють благодійну діяльність, почали функціювати лише після відродження Української держави в 1991 році.

Благодійні організації, будучи одним із суб'єктів прав, потреб та інтересів людей, безперервно розвиваються, їхня діяльність удосконалюється, в тому числі, з урахуванням нових викликів часу та національних і міжнародних тенденцій. Різноманітна спрямованість діяльності благодійних організацій зумовлює значне їх різноманіття, що дає можливість говорити про види цих утворень та здійснити їх класифікацію. В той же час, відсутність тлумачення визначень організаційно-правових форм благодійних організацій призводить осіб, які хочуть займатися благодійністю, вимушені займатися в установчих документах займатися нормотворчістю [28].

Питання організаційно правових форм благодійних організацій вивчалося Н. І. Блажко, В. І. Борисовою, Ю. О. Заїкою, В. М. Корнієнком, О. Ю. Літвіною, О. І. Сидоренком та ін. Проте на сьогодні відсутні глибокі наукові напрацювання стосовно видів, організаційно-правових форм благодійних утворень. Тому вкрай важливо визначити організаційно-правові форми благодійних організацій через їх класифікацію і поділ на види.

Організаційно-правова форма будь-якої юридичної особи має декілька ознак. По-перше, це типова модель організації, яка визначає найбільш характерні, істотні її ознаки як суб'єкта права. По-друге, кожна організаційно-правова форма складається з декількох елементів, які є незмінними для даної

організаційно-правової форми. По-третє, вона закріплюється нормами права. Організаційно-правова форма – це закріплена нормами права модель юридичної особи певного виду, що втілює її істотні ознаки. Такими є ознаки, які в сукупності дають уявлення про тип організації, вони ж є елементами організаційно правової форми юридичної особи: 1) мета юридичної особи; 2) склад засновників; 3) правовий режим майна юридичної особи; 4) організація управління; 5) права та обов'язки засновників; 6) умови відповідальності юридичної особи.

Отже, організаційно-правова форма юридичної особи – це закріплена нормами права модель юридичної особи певного виду, що визначає її мету, склад засновників, правовий режим майна, організацію управління, права та обов'язки засновників та умови її відповідальності.

Що стосується змісту поняття «класифікація», то в науковій літературі зустрічається безліч його дефініцій, серед яких, у тому числі: – розподіл предметів будь-якого роду на класи згідно з найбільш суттєвими ознаками, що належать предметам даного роду і мають відмінність від предметів інших родів, при цьому кожен клас займає в здобутій класифікації певне постійне місце і в свою чергу поділяється на підкласи [44, с. 373]; – розподіл об'єктів, понять, назв за класами, групами, розрядами, за якого в одну групу потрапляють об'єкти, що мають певні загальні ознаки [56].

Аналізуючи процитовані визначення, доходимо висновку стосовно того, що класифікація будь-яких предметів здійснюється за умови наявності в них єдиних родових ознак. Крім того, класифікація може бути багаторівневою, оскільки кожен з елементів класифікації також може бути піддано класифікації.

Крім того, зі змісту процитованих дефініцій вбачаємо наявність у предметів одного класу таких ознак, які вирізняють їх з-поміж інших предметів відповідного роду;

– особливий випадок застосування логічної операції поділу обсягу поняття, який представляє собою певну сукупність поділу (поділ деякого класу на види, поділ цих видів і т. п.) [94, с. 102]. Цінністю цього визначення є акцентування уваги на логічності поділу досліджуваного поняття;

– систематизація предметів на основі угоди чи певних практичних міркувань і на основі ознак, що впливають з природи систематизованих предметів [95, с. 155];

– багатоступеневий, послідовний поділ обсягу поняття з метою систематизації, поглиблення й отримання нових знань щодо членів поділу. Результатом класифікації є система співвідпорядкованих понять: подільне поняття є родом, а нові поняття (члени поділу) є видами цього роду, видами видів і таке інше [94, с. 283];

– складний, багатоступінчатий поділ (тобто система поділів), який проводиться з метою одержання нових знань стосовно членів поділу і систематизації цих знань [94, с. 44];

– стійка і, як правило, досить складна система поділу множини досліджуваних об'єктів на підмножини таким чином, що кожний предмет займає в цій системі строго визначене місце, опиняється в одній з рубрик, які називаються «класом», «родом», «видом» тощо [95, с. 188];

– багаторівневий, послідовний поділ обсягу поняття з метою систематизації, поглиблення та отримання нових знань стосовно членів поділу [94, с. 71].

Насамперед, з урахуванням змісту статті 13 основоположного Закону України в досліджуваній сфері «Про благодійну діяльність та благодійні організації» благодійні організації класифікуються за організаційно-правовими формами [5].

Принагідно організаційно-правова форма – це закріплена нормами права модель юридичної особи певного виду, що втілює її істотні ознаки. Такими є ознаки, які в сукупності дають уявлення про тип організації, вони ж є елементами організаційно-правової форми юридичної особи: мета юридичної особи, склад засновників, правовий режим майна юридичної особи, організація управління, права та обов'язки засновників, умови відповідальності юридичної особи [95, с. 80].

Так, залежно від організаційно-правової форми благодійної організації розрізняють: – благодійну установу – благодійна організація, установчий акт

якої визначає активи, які один або кілька засновників передають для досягнення цілей благодійної діяльності за рахунок таких активів та/або доходів від таких активів. Установчий акт благодійної установи може міститися в заповіті. Засновник або засновники благодійної установи не беруть участі в управлінні благодійною установою. Благодійна установа діє на підставі установчого акта [57]. Благодійна установа характеризується тим, що: 1) створюється одним і більше засновниками; 2) підставою діяльності є установчий акт; 3) засновники передають активи для досягнення цілей благодійної діяльності за рахунок таких активів та/або доходів від таких активів; 4) засновники затверджують установчий акт, на основі якого діє установа; 5) засновники не беруть участі в управлінні благодійною установою [46, с. 63]; 6) обов'язковими органами управління є наглядова рада (вищий орган управління) і виконавчий орган;

– благодійне товариство – благодійна організація, яка створена не менше ніж двома засновниками та діє на підставі статуту [57]. Ознаками благодійного товариства є такі: 1) створюється двома й більше засновниками; 2) підставою діяльності є статут; 3) засновники затверджують статут; 3) засновники беруть участь в управлінні товариством; 4) засновники передають активи товариству для досягнення цілей благодійної діяльності [47, с. 63]; 5) обов'язковими органами управління є загальні збори учасників (вищий орган управління), виконавчий орган і наглядова рада (у разі якщо учасників 10 і менше, цей орган може не створюватися); 6) може мати інших учасників, окрім засновників;

– благодійний фонд – благодійна організація, яка діє на підставі статуту, має учасників та управляється учасниками, які не зобов'язані передавати цій організації будь-які активи для досягнення цілей благодійної діяльності. Благодійний фонд може бути створено одним чи кількома засновниками. Активи благодійного фонду можуть формуватися учасниками та/або іншими благодійниками [57]. Благодійному фонду притаманно таке: 1) створюється одним і більше засновниками; 2) підставою діяльності є статут; 3) засновники (засновник) затверджують статут; 3) засновники та учасники, які можуть вступати до фонду, беруть участь в управлінні фондом; 4) засновники не

зобов'язані передавати цій організації будь-які активи для досягнення цілей благодійної діяльності; 5) активи благодійного фонду можуть формуватися учасниками та/або іншими благодійниками [92, с. 63]; 6) може мати інших учасників, окрім засновників; 7) обов'язковими органами управління є загальні збори учасників (вищий орган управління), виконавчий орган і наглядова рада (у разі якщо учасників 10 і менше, цей орган може не створюватися).

Можна погодитись з вченими, які вважають, що юридичні особи повинні визнаватися суб'єктами лише за умови їх створення в певній організаційно-правовій формі, санкціонованій законом, перелік яких має бути вичерпним. Лише ті організації, які створені у передбаченій законом формі, можуть бути визнані юридичними особами. В цьому і полягає її правове значення.

Так раніше нами було зазначено в роботі, що Закон України від 05 липня 2012 року «Про благодійництво та благодійні організації» містить спеціальну класифікацію організаційно-правових форм благодійних організацій: членська благодійна організація; благодійний фонд; благодійна установа; інші благодійні організації (фондації, місії, ліги тощо) [5].

Але цей нормативний акт не наводить їх характеристики. Цю проблему неодноразово порушували такі правознавці як В. Серьогін, Р. Майданик, А. Ткачук та інші. Але, не зважаючи на це, зміни до Закону від 16 вересня 1997 р. № 531 не внесені й дотепер, а роз'яснень Міністерства юстиції України з цього приводу нема. Тому засновники хоча й створюють благодійну організацію в конкретній формі, проте не можуть врахувати в низці випадків її специфіки. Усе це призводить до того, що на практиці всі вітчизняні благодійні організації (незалежно від того, засновуються вони у формі фонду, членської організації, установи тощо) без урахування специфіки обраної організаційно-правової форми дуже схожі одна на одну.

В Законі «Про благодійництво та благодійні організації» під терміном «членська благодійна організація» законодавцем напевно розуміється звична для нас «громадська організація», поняття якої наведено в Законі України «Про об'єднання громадян» [14]. Можна нагадати, що громадською організацією є

об'єднання громадян, створене для задоволення та захисту своїх законних, соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів. Таким чином, мета діяльності громадської і благодійної організації практично ідентичні. Аналіз Закону «Про об'єднання громадян» не дозволяє однозначно визначити статус громадських організацій як різновиду благодійної організації, що відповідало би загальноприйнятій світовій практиці розумінню благодійності. У зв'язку з цим, не можна погодитися з думкою вченого Сергеев А. П. [74, с. 11], що благодійні і неприбуткові організації – це не одне і те ж в правовому відношенні. Незважаючи на явну схожість цих форм в Законі відсутнє положення, яке заперечує чи підтверджує благодійний статус громадських організацій. Очевидно, автори Закону не знайшли адекватного рішення проблеми відношення статусу громадських організацій, з концепцією благодійності як всеохоплюючої системи неприбуткової діяльності.

Проаналізувавши Цивільний Кодекс (ЦК) України, можна визначити, що благодійні організації можуть створюватися як у формі непідприємницького товариства (членська благодійна організація), так і у формі непідприємницької установи (благодійний фонд і благодійна установа). Оскільки форма непідприємницького товариства відповідно до ЦК припускає особисту участь у його діяльності всіх учасників, то членська благодійна організація, що також будується на принципі участі членів у її діяльності, поглинається поняттям «непідприємницьке товариство», що є родовим.

Єдина відмінність благодійного фонду від членської благодійної організації полягає в складі його засновників. Благодійний фонд може засновуватися як фізичними, так і юридичними особами. За правовими ознаками благодійний фонд є різновидом непідприємницьких товариств, передбачених Цивільним кодексом України.

Благодійну мету в своїй діяльності мають і інші непідприємницькі організації, які умовно можна поділити за відповідними напрямками діяльності: освітньо-виховні заклади, можливість створення яких передбачено Законом України «Про освіту» [15]; об'єднання громадських організацій споживачів,

створених у відповідності до Закону України «Про захист прав споживачів» [11]; молодіжні громадські організації, діяльність яких регулюється – Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» [17].

Ознакою, яка визначає правовий статус непідприємницьких організацій і об'єднує їх в єдину систему, є наявність в їх діяльності благодійної мети. За цим критерієм неприбуткові організації можуть бути об'єднані в систему квазіблагодійних організацій. Це дозволяє чітко виділити ієрархію і підпорядкований характер взаємодії між Законом України «Про благодійність і благодійні організації», який визначає правові основи діяльності благодійних організацій, і між іншими спеціальними законодавчими актами, регулюючих особливості правового режиму різних непідприємницьких організацій.

У відповідності з вище викладеним, повинна бути проведена перевірка відповідності всього законодавства, яке регулює створення і діяльність непідприємницьких організацій, Закону України «Про благодійність і благодійні організації» [5].

Благодійна установа є незаслужено забутою і, як результат, недостатньо розробленою в теорії цивільного права організаційно-правовою формою юридичної особи. Для дослідження його сутності можна використати визначення поняття «установа», наведеного в ЦК (ч. 3 ст. 83 ЦК), «як організація, створена однією або кількома особами (засновниками), які не беруть участі в управлінні нею, шляхом об'єднання (виділення) їхнього майна для досягнення мети, визначеної засновниками, за рахунок цього майна». Таким чином, наявність благодійної мети перетворює будь-яку установу в благодійну.

Засновниками благодійної організації можуть бути громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства, які досягли 18 років, а також юридичні особи незалежно від форм власності, за винятком органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також державних і комунальних підприємств, установ, організації України, що фінансуються з бюджету [5].

ЦК не допускає участь засновників в управлінні установою. На жаль, Закон не врахував цю некорпоративну особливість установи. Так, текст Закону дозволяє засновникам благодійної установи як однієї із різновидностей благодійної організації без обмежень здійснювати повноваження по управлінню нею. А саме, засновники затверджують благодійні програми, формують органи управління організацією, вирішують питання, віднесені Законом і статутом благодійної організації до їхньої компетенції.

Так, благодійні організації можна класифікувати:

1) за категоріями осіб, якими вони опікуються: а) благодійні організації, діяльність яких спрямовано на: людей з інвалідністю; ветеранів Великої Вітчизняної війни; учасників антитерористичної операції та цивільних постраждалих; людей похилого віку; дітей, у тому числі дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; молоді; інші пільгові категорії осіб; б) змішані благодійні організації;

2) за віковою ознакою осіб, якими опікуються благодійні організації: а) благодійні організації, діяльність яких спрямовано на: дітей; повнолітніх осіб; б) змішані благодійні організації;

3) за віковою ознакою учасників: благодійні організації, учасниками яких є: повнолітні особи; повнолітні та неповнолітні особи;

4) за статевими ознаками: а) осіб, якими вони опікуються: благодійні організації, що опікуються представницями жіночої статі; благодійні організації, що опікуються представниками чоловічої статі; благодійні організації, що опікуються представниками обох статей; б) членів благодійної організації: чоловічі; жіночі; змішані;

5) за професійними ознаками членів благодійної організації: а) благодійні організації, учасниками яких є представники якоїсь однієї професії (журналісти, економісти, юристи тощо); б) благодійні організації, учасниками яких є представники декількох професій;

б) за порядком фінансування: а) благодійні організації, які фінансуються за рахунок внесків учасників; б) благодійні організації, які фінансуються за

рахунок внесків благодійників, що не є учасниками тієї чи іншої благодійної організації; в) благодійні організації змішаного фінансування;

7) за засновниками: а) благодійні організації, засновані фізичними особами; б) благодійні організації, засновані юридичними особами; в) благодійні організації, засновані фізичними та юридичними особами;

8) за рівнем державного контролю: а) благодійні організації, за якими здійснюється загальний державний контроль; б) благодійні організації, за якими здійснюється посилений державний контроль;

9) за кількісним складом: а) малі благодійні організації (до 10 учасників); б) середні благодійні організації (від 10 до 50 учасників); в) великі благодійні організації (від 50 учасників);

10) за організаційною формою: а) одиничні благодійні організації; б) благодійні організації, які здійснюють діяльність спільно з іншими об'єднаннями;

11) за часом існування: а) тимчасові благодійні організації; б) безстрокові благодійні організації;

12) за характером адаптації до змін: а) благодійні організації з консервативною організаційною та функціональною структурою; б) благодійні організації з гнучкою організаційною та функціональною структурою;

13) залежно від сфер діяльності: а) благодійні організації, які здійснюють діяльність у матеріальній сфері; б) благодійні організації, які здійснюють діяльність у соціально-політичній сфері; в) благодійні організації, які здійснюють діяльність у духовній сфері; г) благодійні організації, які здійснюють діяльність у культурно-побутовій сфері; д) благодійні організації, які здійснюють діяльність у декількох сферах;

14) залежно від статусу: а) міжнародні благодійні організації; б) національні благодійні організації: всеукраїнські; регіональні; місцеві;

15) залежно від об'єкта надання благодійної допомоги: а) благодійні організації, які надають благодійну допомогу фізичним особам; б) благодійні організації, які надають благодійну допомогу юридичним особам; в) благодійні організації, які надають благодійну допомогу фізичним та юридичним особам.

У зв'язку з вищевикладеним пропонується доповнити Закон наступними визначеннями організаційно-правових форм благодійних організацій:

1) Благодійний фонд – організаційно-правова форма благодійної організації, що не має членства, створюваний фізичними і (або) юридичними особами шляхом об'єднання (виділення) майна з метою здійснення благодійної діяльності. Ознаки благодійного фонду: відсутність членства; засновниками можуть виступати фізичні і (або) юридичні особи; засновники не беруть участі в управлінні фондом; обов'язок засновників сформувати майно фонду при його створенні; фонд стає власником майна, переданого йому засновниками під час створення. В. О. Чепурнов у своїй праці «Правовий статус благодійних установ та товариств за законодавством України» розглядає благодійний фонд не в якості самостійної організаційно-правової форми юридичної особи, а лише як різновид установи, що утворюється за рішенням фізичних та (або) юридичних осіб шляхом передачі ними у власність третіх осіб майна або майнових прав задля здійснення благодійної діяльності [92, с. 6].

2) Благодійна установа – організаційно-правова форма благодійної організації, що створюється фізичними і (або) юридичними особами, які передають їй майно у власність, і яка спеціалізується на виконанні робіт і наданні послуг у благодійній сфері. Благодійна установа може бути створена й однією особою.

Ознаки: засновники – фізичні і (або) юридичні особи, у т. ч. засновником може бути й одна особа; засновники установи не беруть участі в її управлінні; створюється на підставі індивідуального або спільного установчого акта, складеного засновниками; спеціалізований характер благодійної діяльності (школи, майстерні, центри – створюються для виконання робіт і надання послуг у благодійній сфері) [92, с. 5].

До організаційно-правових форм благодійних організацій Закон «Про благодійництво та благодійні організації» відносить також фундації, місії ліги та інші форми за вибором засновників (засновника). Провівши такий короткий огляд організаційно-правових форм благодійних організацій, визначених Законом України «Про благодійництво та благодійні організації» слід

зазначити, що прогалини і неузгодженість норм Закону, недостатня розробленість наукової концепції і теоретичної моделі призводить до зниження ефективності діяльності благодійних організацій і не дозволяє їм виконувати свою основну місію.

2.2. Порядок створення та установчі документи благодійних організацій в Україні

Відносно нові законодавчі акти у сфері благодійності, а також державної реєстрації юридичних осіб, вже неодноразово були об'єктами дослідження науковців різних галузей права. Незважаючи на це, чимало проблем, пов'язаних із застосуванням приписів відповідних нормативно-правових актів, і досі залишаються невирішеними. Зокрема, відсутні комплексні наукові розробки у сфері створення та державної реєстрації благодійних організацій, кількість яких, з огляду на недавні події на теренах нашої держави, невпинно зростає.

Хоча окремі аспекти вказаної проблематики вивчали такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як О. Ю. Літвіна, О. А. Чернега, Р. М. Жаворонков, А. О. Кумарітова та інші, ґрунтовною доцільно визнати роботу О. О. Кожушко. У ній автор аналізує адміністративно-правове регулювання порядку створення та діяльності благодійних організацій в Україні. Однак зі зміною нормативно-правової бази виникла потреба переосмислення вироблених раніше підходів.

Законом України від 5 липня 2012 року «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (далі – Закон 2012 року) був змінений порядок утворення відповідних організацій. Важливо наголосити на тому, що чинний Закон 2012 року, надавши благодійним організаціям статус юридичної особи, став своєрідним підґрунтям для виокремлення двох можливих напрямів їх створення. Ідеться про створення благодійної організації в результаті перетворення раніше діючої юридичної особи, а також про заснування нового суб'єкта, який не є результатом трансформації уже існуючих.

Зважаючи на те, що ЦК України під створенням юридичної особи розуміє власне процес формування нової організації, в межах цього дослідження основна увага буде зосереджена саме на такому процесі.

Одразу варто акцентувати на тому, що спосіб створення благодійної організації залишився, як і відповідно до раніше чинного законодавства, нормативний [65, с. 114–115], водночас значно було спрощено порядок державної реєстрації благодійних організацій.

Порівняно з раніше діючим Законом України від 16 вересня 1997 року «Про благодійництво та благодійні організації» (далі – Закон 1997 року) в новому Законі 2012 року більш вдало сформульовано не лише перелік засновників, але й вимоги, які ставляться до них. По-перше, важливим нововведенням є вказівка на кількісний склад засновників. Відповідно до ст. 13 Закону 2012 року від виду благодійної організації, який обирають при її створенні, залежить і кількість засновників. Благодійне товариство засновують двоє і більше, а благодійну установу і благодійний фонд – одна і більше осіб. Такий підхід законодавця обумовлений специфікою кожного виду благодійних організацій. Ми не погоджуємося з думкою декого з науковців, які стверджують, що у випадку, коли засновником благодійної організації є одна особа, вона обов'язково повинна бути юридичною [88, с. 558], адже цей підхід не відповідає вимогам сучасності та чинним нормативно-правовим актам.

По-друге, аналізуючи Закон 1997 року, науковці часто критикували положення, які встановлювали вимоги до засновників, пропонуючи внести відповідні зміни або ж прийняти деталізуючі підзаконні нормативно-правові акти [88, с. 27]. Зокрема, були пропозиції обмежити право недієдатних осіб бути засновниками благодійних організацій [87, с. 96], що виявилось цілком обґрунтованим, адже благодійні організації раніше не мали статусу юридичної особи, а до засновників лише ставилася вимога про досягнення 18-річного віку. На нашу думку, у Законі 2012 року поняття засновників благодійних організацій розглянуто досить всебічно та повно. Згідно з ч. 1 ст. 12 ними можуть бути дієдатні фізичні та юридичні особи, крім органів державної

влади, органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб публічного права [5].

Засновниками благодійної організації можуть бути як громадяни України, так й іноземці та особи без громадянства. Окрім цього, беручи до уваги ст. 32 ЦК України, неповнолітні особи у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років також управи бути засновниками таких організацій [4].

Зважаючи на те, що до переліку засновників віднесено й окремих юридичних осіб, доцільно зосередитися на тому, що до них належать різні кооперативи, підприємства з іноземними інвестиціями, іноземні підприємства, а також громадські об'єднання, іноземні та міжнародні організації зі статусом юридичної особи, творчі спілки, політичні партії тощо. Отже, враховуючи вимоги законодавства та особливості статусу, засновниками благодійних організацій не можуть бути органи державної влади, місцевого самоврядування, інші юридичні особи публічного права та громадські формування, що здійснюють свою діяльність без статусу юридичної особи.

Утім, варто звернути увагу на той факт, що у законодавстві деяких іноземних держав (для прикладу, Німеччини) навпаки передбачена можливість заснування благодійних фондів державними та муніципальними органами [2, с. 366]. Хоча такий підхід не характерний для вітчизняної практики, слушно визнати, що його впровадження на сучасному етапі дало б поштовх для розвитку та удосконалення діяльності благодійних організацій у різних сферах суспільного життя. Окрім цього, благодійні організації, створені органами державної влади чи місцевого самоврядування, або ж іншими юридичними особами публічного права були б надійнішими з позиції благодійника. І в результаті могли б отримати чималу підтримку громадськості.

Важливим етапом створення благодійної організації є легалізаційний, який характеризується наданням новоствореній благодійній організації офіційного статусу, тобто визнання її з боку держави.

Деякі дослідники стверджують, що благодійна організація набуває прав, за винятком прав юридичної особи, і обов'язків, встановлених законодавством,

з моменту прийняття засновниками рішення про її створення і затвердження установчих документів [30, с. 77–78].

Із таким твердженням навряд чи можна погодитися. Без сумніву, з огляду на необхідність державної реєстрації, говорити про благодійну організацію, як про юридичну особу, можна лише з моменту проведення її державної реєстрації, адже відповідно до ч. 4 ст. 87 ЦК України юридична особа вважається створеною з дня її державної реєстрації [4]. Ми переконані, що благодійна організація не вправі займатися благодійною діяльністю, заради якої вона створюється, до моменту її державної реєстрації. Інакше кажучи, у разі недотримання цієї вимоги, здійснювана діяльність буде порушувати права осіб, які жертвують кошти на користь такої організації. Водночас, такі особи не матимуть передбачених законодавством гарантій для благодійників.

Перелік документів, які подають для проведення державної реєстрації благодійної юридичної особи, визначені у ст. 17 Закону України від 15 травня 2003 року «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» (далі – Закон про реєстрацію), зокрема це: 1) заява про державну реєстрацію створення юридичної особи, форма якої затверджена Наказом Міністерства юстиції України від 18 листопада 2016 року № 3268/5;

Незважаючи на виняткову роль статуту в процесі створення та припинення благодійних товариств та фондів, а також їх діяльності, в цивілістичній науці проблема правової природи цього документа досі однозначно не вирішена. Одні науковці-правники вважають, що статут юридичної особи є локальним нормативним актом [34, с. 160]. Інші ж переконані, що статут юридичної особи має договірний характер і розглядають його як особливий вид договірної зобов'язання [33, с. 127]. Н. В. Козлова ж вважає, що статут юридичної особи доцільно визнавати односторонньою або багатосторонньою корпоративною угодою, яка не є договором [50, с. 254–270].

Сфери діяльності благодійних установ надзвичайно різноманітні: 1) освіта; 2) охорона здоров'я; 3) екологія, охорона довкілля та захист тварин; 4) запобігання природним і техногенним катастрофам і ліквідація їх наслідків,

допомога постраждалим внаслідок катастроф, збройних конфліктів і нещасних випадків, а також біженцям та особам, які перебувають у складних життєвих обставинах; 5) опіка і піклування, законне представництво та правова допомога; 6) соціальний захист, соціальне забезпечення, соціальні послуги і подолання бідності; 7) культура та мистецтво, охорона культурної спадщини; 8) наука і наукові дослідження; 9) спорт і фізична культура; 10) права людини і громадянина та основоположні свободи; 11) розвиток територіальних громад; 12) розвиток міжнародної співпраці України; 13) стимулювання економічного зростання і розвитку економіки України та її окремих регіонів і підвищення конкурентоспроможності України; 14) сприяння здійсненню державних, регіональних, місцевих та міжнародних програм, спрямованих на поліпшення соціально-економічного становища в Україні; 15) сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного стану [21].

За останні роки в Україні з'явилося багато благодійних організацій, фондів, товариств, які відповідають усім характеристикам громадянського суспільства. Можна виділити ключові процеси, які відображаються в діяльності благодійних організацій, як інститут і громадянське суспільство: – соціальна підтримка нужденних; – пошук шляхів консолідації суспільства, розвиток відносин соціальної солідарності; – підвищення статусу окремої людини, її інтересів, потреб; – пропаганда і зміцнення принципів толерантності.

Більшість благодійних організацій створені для вирішення тих самих завдань, з якими повсякденно мають справу державні та муніципальні органи. Це, як зазначалося вище, турбота про мало забезпечених, хворих, соціально неблагополучних громадян, сприяння вихованню та освіті дітей і підлітків, збереження та розвиток культури, реальний захист прав і свобод, гарантованих Конституцією України.

Існування благодійних організацій насамперед зумовлено тим, що найбільш активні члени суспільства прагнуть зробити свій вклад у вирішення завдань і проблем, не тільки виконуючи прямі обов'язки, покладені державою на всіх громадян, а й роблячи щось „над обов'язків”, добровільно.

Різноманітність форм діяльності благодійних організацій створює сприятливі умови для систематичного діалогу органів влади і населення, зміцнення соціальної стабільності. Збільшується кількість ефективно функціонуючих благодійних установ у сфері соціальних послуг, які заповнюють ніші, що опинилися поза достатньою увагою служб міста та району, тобто активно беруть участь у процесах соціальної допомоги нужденним.

Однією з головних особливостей благодійних організацій є самоорганізація. У практичному аспекті це означає, що організація створюється з ініціативи окремих громадян або групи громадян, а не уряду чи державних органів. Як правило, благодійні організації не є масовими, а їх програмні (статутні) цілі обмежуються кругом конкретних проблем. Благодійні установи мають некомерційний характер, їх бюджет в основному складається з внесків членів організацій, пожертвувань та інших джерел. На відміну від урядових установ, які за службовим обов'язком залучені в цю діяльність, благодійники ведуть свою діяльність на добровільних засадах. Їх основний принцип, який закріплюється в Статуті організації, – це заборона займатися господарською та підприємницькою діяльністю.

Отже, в останньому десятилітті минулого століття практично в усіх країнах був відзначений «вибух», пов'язаний з появою великої кількості інститутів громадянського суспільства, тобто громадських організацій [21]. Тому не можна не погодитися з думкою тих вчених, які розцінюють громадські організації як видатне явище другої половини ХХ століття, що відображає посилення демократичних перетворень у світі [26, с. 126–147].

Без сумніву, статут є тим правовим актом, норми якого поряд із положеннями чинного законодавства регламентують діяльність таких організацій, як благодійне товариство та благодійний фонд. Не применшуючи ролі цього установчого документа, ми вважаємо доцільним звернути увагу на можливість укладення засновниками цивільно-правових договорів, що мають деталізувати та узгодити дії засновників щодо створення благодійної організації, а також передачі їй активів. Вимоги до установчих документів та їх

змісту містяться у ст. 14 Закону 2012 року. Установчі документи (як статут, так і установчий акт) благодійної організації повинні містити:

1) найменування благодійної організації. Згідно із ст. 90 ЦК України юридична особа має своє найменування, яке повинно містити інформацію про її організаційно-правову форму. Найменування юридичної особи вказується в її установчих документах і вноситься до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців та громадських формувань. Окрім повного найменування, юридична особа може мати ще й скорочене, а також викласти в установчих документах своє найменування англійською мовою [30]. При обранні власного найменування засновникам благодійної організації необхідно враховувати положення ст. 16 Закону про реєстрацію та Наказ Міністерства юстиції України від 05.03.2012 року № 368/5, яким затверджено вимоги щодо написання найменування юридичної особи, її відокремленого підрозділу, громадського формування, що не має статусу юридичної особи, крім організації профспілки (далі – Вимоги).

У ч. 1 ст. 16 Закону про реєстрацію та пункті 1.1 Вимог вказано, що найменування юридичної особи повинно містити інформацію про її організаційно-правову форму та назву. Причому відповідно до ч. 3 ст. 1 цього Закону та п. 1.2 Вимог назва юридичної особи може складатися з власної назви юридичної особи, а також містити інформацію про мету діяльності, вид, спосіб утворення, залежність юридичної особи та інші відомості згідно з вимогами до найменування окремих організаційно-правових форм юридичних осіб, установлені ЦК, ГК України та Законом про реєстрацію. При цьому назва юридичної особи не може містити посилання на організаційно-правову форму (п. 1.3 Вимог).

Отже, з вищенаведеного випливає, що в найменуванні таких юридичних осіб, як благодійні організації, не може бути зазначено слів «благодійна організація», «громадська організація» тощо. Втім, деяким особам вдавалося в судовому порядку відстояти правомірність зазначення в назві благодійної організації, зокрема, терміна «громадська організація». Наприклад, Одеський апеляційний адміністративний суд виніс рішення, яким визнав протиправним та

скасував рішення державного реєстратора про залишення документів без розгляду, що подані для проведення державної реєстрації Благодійного Товариства «Іллічівська міська громадська організація товариства Червоного Хреста України», з мотивів невідповідності їх вимогам ч. 7 ст. 8 Закону про реєстрацію. Матеріали справи свідчать про те, що спір між сторонами виник з приводу того, чи міститься у назві створюваної благодійної організації посилання на її організаційну правову форму.

Колегія суддів апеляційної інстанції вказала на те, що громадська організація не є організаційно-правовою формою благодійної організації. Тобто, суд апеляційної інстанції визнав, що найменування юридичної особи Благодійного Товариства «Іллічівська міська громадська організація товариства Червоного Хреста України» відповідає Вимогам, оскільки складається з інформації про її організаційно-правову форму та назви [18].

2) цілі та сфери благодійної діяльності. Аналізуючи поняття «мета (цілі) створення (діяльності)» і «види діяльності», Н. В. Козлова підсумувала, що встановлення закритого і відкритого переліків видів діяльності позбавляє юридичну особу маневреності навіть у реалізації цілей і завдань суто некомерційного характеру, а принцип спеціальної правоздатності всякого сенсу [50, с. 21–22].

Своєю чергою А. О. Кумарітова відстоює позицію, що встановлення в установчих документах благодійних організацій конкретного переліку видів їх діяльності є гарантією того, що передане їм засновниками майно витрачається за цільовим призначенням. Окрім цього, конкретизація видів діяльності в установчих документах благодійних організацій, з погляду цього науковця, сприяє створенню прозорого механізму руху їх майна з моменту надходження до моменту його вибуття і перешкоджає зловживанням правом [38, с. 96]. На нашу думку, зазначена пропозиція хоч і внесена з метою надання додаткового захисту майновим правам засновників, навряд чи суттєво вплине на ситуацію на практиці. Часто коли йдеться про благодійне товариство чи фонд, засновники беруть безпосередню участь в управлінні такою організацією, що дає їм можливість ефективно контролювати потік активів. Також законодавчо

передбачена норма, яка зобов'язує благодійну організацію подавати різні звіти, в тому числі з інформацією про структуру та розмір її витрат.

3) органи управління благодійної організації, їх склад, компетенцію, порядок діяльності та прийняття ними рішень; 4) порядок призначення, обрання або затвердження членів органів управління благодійної організації, крім вищого органу управління благодійного товариства та благодійного фонду, їх заміщення, зупинення та припинення їхніх повноважень (відкликання); 5) порядок внесення змін до установчих документів організації; 6) джерела активів (доходів), порядок контролю і звітності благодійної організації; 7) підстави та порядок припинення благодійної організації, у тому числі порядок розподілу активів [5].

Загалом вимоги до змісту статутів юридичних осіб у зарубіжних державах мало відрізняються. Однак цікавим є той факт, що чимало країн у своїх нормативно-правових актах встановлюють вимогу про долучення до установчих документів адреси створюваної організації. Для прикладу, відповідно до законодавства Республіки Молдова установчі документи повинні містити не лише адресу майбутньої організації, а й дані посвідчення особи засновника [69], а в Республіці Казахстан обов'язковими положеннями таких документів є відомості про філіали і представництва створюваної організації [70]. Ми ж не вважаємо доцільним передбачати у вітчизняному законодавстві подібні вимоги до змісту установчих документів благодійної організації. Адже адреса організації, як і відомості про відокремлені підрозділи, у теперішніх умовах можуть часто змінюватися. Своєю чергою необхідним буде внесення змін до установчих документів, що, особливо в масштабах великих організацій, є складною та затяжною процедурою.

Аналіз вітчизняної практики оформлення установчих документів дає можливість зробити висновок, що часто засновники вказують, зокрема й адресу місцезнаходження створюваної організації. На наш погляд, це не лише недоцільно, а ще й може згодом викликати додаткові затрати (в тому числі й фінансові), пов'язані із внесенням змін в установчі документи у разі зміни цієї адреси. Вважаємо принципово важливо ретельно підходити до питання

розроблення установчих документів, заздалегідь всебічно продумувати усі нюанси та деталі, пов'язані із новостворюваною організацією, перш ніж подавати документи на проведення державної реєстрації.

У межах цієї роботи проведено комплексний правовий аналіз цивільно-правового регулювання порядку створення та установчих документів благодійних організацій. За його результатами було сформульовано теоретичні та практичні рекомендації щодо вдосконалення окремих положень чинних нормативно-правових актів України, а також зроблено висновок про доцільність імплементації деяких законодавчих норм зарубіжних держав в аналізованій нами сфері благодійної діяльності юридичними особами наділеними статусом благодійництва. Вкрай важливим є зазначення того, що статут це основний документ організації, який повинен відповідати нормам чинного законодавства України.

2.3 Підстави припинення благодійних організацій

В умовах Європейської інтеграції та процесу реформування та адаптації чинного законодавстві України до Європейського, дослідження інституту некомерційних організацій, набуває все більшого значення. Адже, даний інститут є невід'ємною частиною Європейської соціально-правової системи. Україна визначила шляхи модернізації системи удосконалення правового регулювання діяльності благодійних організацій у рамках приведення українського законодавства у відповідність із законодавством ЄС. Втім, окремі аспекти, а саме припинення благодійних організацій, заслуговують на особливу увагу науковців.

Так, в процесі своєї діяльності благодійні організації постійно знаходяться під прицільним контролем не лише зі сторони тих осіб, з якими вони вступають у правовідносини, але й широкої громадськості, державних органів. Втім, як показує практика, чимало проблем виникає в благодійних

організацій не в процесі їх безпосередньої діяльності, а саме на етапі їх припинення. Відсутність чіткої регламентації на рівні законодавства підстав припинення таких суб'єктів як благодійні організації призводить до неможливості практичної реалізації закріплених положень та норм. Це зумовлює необхідність детального дослідження існуючих проблем і правових колізій та формулювання пропозицій, здатних вирішити поставлені питання.

Розробка теоретичних та практичних аспектів припинення юридичних осіб здійснювалася визначними дослідниками в сфері цивільного та господарського права. Досліджуючи наукову працю Літвіної О.Ю., яка, аналізуючи правовий стан благодійних організацій в Україні, не лише здійснила дослідження існуючих на той час в законодавстві України норм, але й запропонувала власний перелік підстав припинення благодійних організацій. Втім, з часу написання цієї роботи, законодавство України у сфері благодійної діяльності зазнало радикальних змін [60].

Видатні вчені нашої країни багато часу досліджували різноманітні аспекти припинення некомерційних організацій у галузях цивільного і господарського права. Своєю чергою, підстави припинення саме благодійних організацій залишаються поза увагою вчених. Це зумовлено, зокрема, вузькою тематикою подібних досліджень та відсутністю зі сторони правників, юристів інтересу до наукових досліджень вказаної теми [60].

Важливим моментом, що зрушив з місця проблематику припинення благодійних організацій стало прийняття Закону України «Про благодійну діяльність і благодійні організації» від 05.07.2012 року, що значно змінив статус благодійної організації. Прийняття даного закону потребує поглибленого вивчення підстав припинення благодійних організацій, а також визначення перспектив його удосконалення в аспекті реформування Українського законодавства [5].

При дослідженні юридичних підстав припинення благодійної організації, як юридичної особи, першочергово слід проаналізувати загальні норми цивільного кодексу та господарського кодексу України. Так, відповідно до чинної редакції ст. 59 господарського кодексу України припинення суб'єкта

господарювання здійснюється лише відповідно до закону [2]. Своєю чергою ст. 104 цивільний кодекс України передбачає, що юридична особа припиняється в результаті реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації [4].

Свого часу Грибанов В.П., як і Братусь С.М., пропонував 2 групи підстав припинення юридичної особи, а саме пов'язані з: 1) настанням юридичного факту чи події (наприклад, закінчення строку); 2) вольовим моментом [26, с. 32]. На нашу думку погоджуючись з думкою Шпуганич І.І., з таким поділом навряд чи можна погодитися, адже жодна юридична особа не може бути припинена лише у зв'язку з настанням певного юридичного факту чи події. В будь-якому випадку необхідним є прийняття певного вольового рішення та дотримання встановленої законом процедури припинення організації. Адже неможливою є ситуація, коли до Єдиного державного реєстру вноситься запис про припинення юридичної особи лише зважаючи на той факт, що закінчився строк, на який вона була створена. При цьому, жодного рішення учасників, органу управління чи суду винесено не було, комісія з припинення не створювалася, вимоги кредиторів не задовольнялися і т.д [26].

Загальні підстави ліквідації благодійної організації містяться у ст. 110 ЦК України і напряду залежать від суб'єкта, який прийняв рішення про ліквідацію. Виходячи зі змісту ст. 110 ЦК України та ст. 18 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [5] рішення про ліквідацію юридичної особи вправі приймати орган управління, уповноважений на це установчими документами, або ж суд. Це свідчить про існування двох видів ліквідації: добровільної та примусової (судової).

У випадку добровільної ліквідації підставами для прийняття відповідного рішення згідно з положеннями законодавства України можуть стати закінчення строку, на який було створено організацію, досягнення мети, для якої її було створено, а також інші підстави, передбачені установчими документами [61].

У своєму дисертаційному дослідженні Літвіна О.Ю. наводить власний перелік підстав добровільної ліквідації власне благодійних організацій, до яких

пропонує включити такі: – втрата інтересу до подальшого продовження благодійної діяльності; – недоцільність подальшого здійснення благодійної діяльності; – недостатність матеріальних коштів для заняття благодійною діяльністю; – інші підстави, передбачені в установчих документах [61, с. 148].

Ми загалом підтримуємо висловлену науковцем позицію, але хотіли б звернути увагу на кілька важливих моментів.

Як показує практика, у своїх установчих документах благодійні організації в більшості встановлюють досить абстрактну мету, як от наприклад, «розвиток відповідальної та ефективною благодійної діяльності задля розвитку українського суспільства» [50] або ж «здійснення благодійної діяльності в інтересах суспільства та окремих категорій юридичних та фізичних осіб, сприяння реалізації благодійних програм духовної, соціальної реабілітації малозабезпечених, безробітних, інвалідів, дітей-сиріт, людей ув'язнених та звільнених з місць позбавлення волі, а також безпритульних» [47]. Ці та інші приклади свідчать про спроби засновників благодійної організації в процесі визначення мети створення останньої охопити якомога ширше коло проблем, вирішення яких потребує сучасне суспільство. Таким чином, по своїй суті цілі, для досягнення яких створюються благодійні організації, є невичерпними і не можуть бути досягнуті взагалі.

Однак, ми не можемо погодитися з думкою Літвіної О.Ю., яка пропонує не відносити до підстав добровільної ліквідації благодійної організації досягнення мети або настання строку, на який створювалась благодійна організація, «оскільки ті цілі, які ставить перед собою благодійна організація самі по собі є невичерпними, тобто діяльність таких організацій не може обмежуватись рамками часу або досягнутим результатом» [60, с. 148]. Хоча серед створюваних благодійних організацій практично не зустрічаються такі, які б мали чітко регламентовану мету, досягнення якої можливо взагалі або ж обмежено певними часовими рамками, для прикладу, надання допомоги для проведення ремонту спортзалу у спортивної школи № 23 або ж надання допомоги в підготовці команди «Лелека» до конкурсу талантів, що проводитиметься у 2020 році, категорично відмовлятися від наведених вище

підстав добровільної ліквідації благодійних організацій видається не зовсім обґрунтованим [74, с. 153].

Крім цього така запропонована науковцем підстава ліквідації, як недостатність матеріальних коштів для заняття благодійною діяльністю, також потребує, на нашу думку, певних коректив. Ми погоджуємось з думкою Сергєєва А.В., що незначна кількість або ж взагалі відсутність матеріальних коштів у благодійної організації не може бути підставою для ліквідації останньої. Так, беззаперечно для заняття благодійною діяльністю бажано мати певну майнову базу, але сучасне розуміння поняття благодійної допомоги включає в себе також і особисту допомогу, надання якої не потребує фінансових затрат [74].

Аналіз установчих документів існуючих благодійних організацій дає можливість зробити висновок про те, що в процесі створення організації засновники мало замислюються, а то й взагалі не думають про її припинення. Таким чином, формулюючи в установчих документах підстави ліквідації благодійної організації, засновники просто дублюють норми чинного законодавства України.

З-поміж досліджених документів лише у статуті Добровеличківського благодійного фонду «ПАТРИОТ» містилися спеціальні положення щодо підстав прийняття рішення про добровільну ліквідацію фонду. А саме відповідно до п. 12.4 статуту добровільна ліквідація здійснюється на підставі рішення Правління Фонду, а також на підставі письмового звернення Засновника Фонду, або Виконавчого Директора. Правління Фонду розглядає відповідні звернення та за необхідності визначає порядок і строки такої ліквідації відповідно до чинного законодавства України [80].

Очевидно, що у даному випадку можна говорити про невдале формулювання цього положення, адже в певній мірі воно не відповідає нормам чинного законодавства України. Так, Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» дозволяє визначити в установчих документах такої організації лише один орган управління, уповноважений приймати рішення про ліквідацію організації. Тому виконавчий директор, будучи органом управління

у вказаній благодійній організації, вправі лише звертатися до правління фонду із пропозицією прийняти рішення про ліквідацію фонду. З іншого боку, звернення такого змісту, що надійшло до правління від засновника або виконавчого директора фонду, не можна розглядати як обов'язкову підставу для винесення правлінням рішення про ліквідацію фонду, оскільки при цьому можуть бути порушені законні права та інтереси інших засновників фонду або ж бенефіціарів. В той же час, якщо у зверненні міститься обґрунтування певної причини для ліквідації благодійної організації, то правління фонду, приймаючи рішення, в основу останнього ставить не сам факт наявності звернення від зазначених суб'єктів, а конкретні доводи, викладені у ньому.

Така підстава добровільної ліквідації благодійної організації, як недоцільність подальшого здійснення благодійної діяльності, охоплює досить широкий спектр ситуацій. До них можна віднести, як і досягнення мети створення, так і чимало інших.

Для прикладу, благодійне товариство «Допоможемо митцям разом» була заснована із ціллю надавати допомогу існуючій громадській організації «Клуб молодих художників». Протягом тривалого часу благодійна організація успішно функціонувала і виконувала поставлені в статуті завдання. Втім, учасниками Клубу молодих художників було прийнято рішення про ліквідацію організації. Таким чином, після проведення процедури ліквідації у благодійного товариства по суті зник бенефіціар. Тобто, в даній ситуації в уповноваженого органу управління благодійної організації є два шляхи виходу із ситуації: або ж приймати рішення про внесення змін в установчі документи, визначаючи іншу ціль діяльності, або також приймати рішення про ліквідацію товариства. При цьому використання таких підстав ліквідації, як досягнення мети чи закінчення строку, на який організацію було створено, навряд чи буде правильним.

У зв'язку з тим, що в процесі створення організації засновники мало уваги приділяють етапу її ліквідації, на практиці склалася ситуація, коли фактично існує багато благодійних організацій, в той же час функціонують лише одиниці. Чимало із «покинутих» благодійних організацій не ліквідуються по тій причині, що у них немає підстави для прийняття рішення про ліквідацію:

їхня мета досягнута не була, строк, на який організація створюється, теж не визначений, крім цього спеціальних підстав в установчих документах також не встановлено. Виходить, щоб ліквідувати таку організацію потрібно спочатку пройти процедуру внесення змін до установчих документів, передбачивши в них таку підставу ліквідації, як, наприклад, втрату інтересу чи недоцільність подальшого здійснення благодійної діяльності, а вже тоді переходити до самої процедури ліквідації.

Очевидно, що складність цього процесу не спонукає учасників благодійної організації до такого алгоритму дій. Відтак, ми пропонуємо на законодавчому рівні певним чином спростити процес прийняття органом управління благодійної організації рішення про її ліквідацію.

Таким чином, вважаємо доцільно викласти ч. 3 ст. 18 Закону України «Про благодійну діяльність і благодійні організації» у такі редакції: «Благодійна організація ліквідується у зв'язку з втратою інтересу до здійснення благодійної діяльності, відсутністю бенефіціарів благодійної допомоги, а також в інших випадках, передбачених законом чи установчими документами. Рішення про ліквідацію благодійної організації приймає орган управління, уповноважений на це установчими документами благодійної організації».

Як уже було зазначено вище, благодійна організація може бути ліквідована і у примусовому (судовому) порядку. В такому випадку, рішення про ліквідацію організації приймається судом. Цікаво, що підстави для винесення такого рішення поділяються на загальні та спеціальні.

Вчений звертає увагу на те, що ЦК України відмовився від терміну «реорганізація», замінивши його на характеристику, оскільки правонаступництво – це спосіб передачі всього свого майна, прав та обов'язків однією юридичною особою іншим юридичним особам – правонаступникам, і може проходити в таких формах зміни статусу юридичної особи, як злиття, приєднання чи розділ [30].

Інші українські вчені традиційно вказують наявність двох шляхів припинення юридичної особи – реорганізації і ліквідації – та обмежуються лише переліченням видів реорганізації [43; 44].

На думку А.В. Коровайко під реорганізацією слід розуміти спосіб консолідації або при розділі майна учасниками юридичної особи на основі їх суб'єктивних інтересів, іноді відмінних від цілей об'єкта, що реорганізується, як протилежність панівній думці про реорганізацію як про спосіб оптимізації бізнесу шляхом перерозподілу майна. Р.О. Майданик вважає реорганізацією особливим процесом, під час якого проводиться припинення або створення юридичної особи, яке супроводжується переходом прав та обов'язків реорганізованої юридичної особи (попередника) в порядку правонаступництва до іншої юридичної особи (правонаступника) [62, с. 7]. З такою позицією погоджується І.М. Кучеренко, відзначаючи, що при визначенні поняття реорганізації Літвіна О.Ю.вірно підійшов до вирішення цього питання, виходячи з того, що не у всіх випадках реорганізація є припиненням юридичної особи, оскільки при виділу не має припинення юридичних осіб, а є тільки створення нової юридичної особи. Вірним також є те, що не виділено таку ознаку, як передача майна, оскільки це охоплюється поняттям передачі прав на майно, включаючи право власності [60, с. 48].

На думку А.А. Кадикіна, реорганізація представляє собою лише припинення існування організації в її колишньому вигляді без припинення її справ та майна на основі правонаступництва [38].

На думку В.І. Голімба, реорганізація є специфічним способом утворення нових и припинення діючих юридичних осіб, пов'язаних з переходом прав та обов'язків юридичної особи, що реорганізується, до інших юридичних осіб в порядку «універсального правонаступництва» [31, с. 72].

На думку Асадчев Ю., реорганізація не є припиненням юридичної особи, що реорганізується. При цьому без належної уваги залишаються такі ознаки реорганізації як зміна суб'єктного складу учасників та зміна в майновому комплексі юридичної особи [20, с. 26].

Ю.Г. Басин в якості характерних рис реорганізації вказує те, що реорганізація – це передбачений законом порядок юридичних та фактичних дій, які в сукупності призводять до необхідного економічного та правового

результату. Реорганізація (за виключенням реорганізації в формі перетворення) спрямована на передачу майна, включаючи борги (економічний результат) [22].

Так, загальна підстава передбачена у п. 2 ч. 1 ст. 110 ЦК України, який дає право учаснику благодійної організації або відповідному органу державної влади звернутися з належним судовим позовом у разі, якщо при створенні такої організації були допущені порушення, які не можна усунути [4]. Принципово важливим в даному випадку є не просто наявність порушення при створенні організації, а саме відсутність будь-якої можливості його усунути. Тобто рішення про примусову ліквідацію благодійної організації не повинно бути винесене у разі, якщо, наприклад, найменування вказане в установчих документах зареєстрованої організації суперечить встановленим вимогам. Правильно, на нашу думку, в даному випадку говорити про необхідність органу владних повноважень вказати на наявність такого порушення та зобов'язати організацію його усунути.

Підставами ж винесення судового рішення про примусову ліквідацію благодійної організації можуть стати випадки наявності факту неприйняття засновником рішення про створення організації, або ж факту неучасті засновника в затвердженні установчих документів, чи відсутність в засновника достатнього об'єму дієздатності для відповідних дій, або ж взагалі прийняття рішення про заснування благодійної організації неналежним суб'єктом, наприклад, органом державної влади, органом місцевого самоврядування, іншої юридичною особою публічного права.

Спеціальні підстави для винесення рішення суду про ліквідацію благодійної організації містяться в нормах Закону України «Про благодійну діяльність і благодійні організації», який регулює діяльність останньої. Відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 27 цього Закону такими підставами для винесення рішення суду про припинення організації можуть бути:

- 1) використання активів (доходів) благодійної організації з порушенням встановлених цим Законом вимог до здійснення благодійної діяльності, що триває протягом не менш як 12 місяців;
- 2) неможливість самостійної

реорганізації або ліквідації благодійної організації у випадках, визначених законом або установчими документами цієї організації [5].

При цьому, наявність хоча б однієї з таких підстав не зобов'язує суд винести рішення саме про ліквідацію організації, адже виходячи з формулювання положення п. 2 ч. 2 ст. 27 Закону України «Про благодійну діяльність і благодійні організації» суд має певну альтернативу: винести рішення про реорганізацію або ж про ліквідацію благодійної організації. Незважаючи на це, на практиці винесення судового рішення про примусову реорганізацію навіть тяжко уявити. При цьому існуючі види реорганізації – злиття, приєднання, поділ та перетворення – лише підсилюють впевненість в тому, що повинно йтися про добровільний процес, але аж ніяк не примусовий. Адже цілком нереальною виглядає ситуація, коли благодійну організації всупереч її волі ділять на 2 інші або ж змушують злитися з третьою благодійною організацією. В такому випадку виникало б чимало труднощів зі складанням передавального акта чи розподільчого балансу. На нашу думку, винесення судового рішення про припинення благодійної організації в розумінні ст. 27 Закону повинно бути своєрідним заходом впливу, тому доцільно говорити про примусову ліквідацію організації.

Окрім того, необхідно звернути увагу на певну невідповідність між вказаною вище нормою і п. 3 ч. 1 ст. 110 ЦК України. Йдеться про осіб, які вправі звертатися до суду з відповідним позовом. Так, згідно з ЦК України право на звернення до суду про ліквідацію юридичної особи, зокрема і благодійної організації, у встановлених законом випадках має відповідний орган державної влади [4]. В той же час, ч. 2 ст. 27 Закону України «Про благодійну діяльність і благодійні організації» до осіб, які можуть звертатися до суду з аналогічним позовом відносить державного реєстратора, спеціально уповноважений орган з питань державної реєстрації, а також інших заінтересованих осіб.

Крім того, відповідно до термінології Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» державний реєстратор – це особа, яка перебуває у трудових

відносинах з суб'єктом державної реєстрації, нотаріус (п. 5 ч. 4 ст. 1). Тобто дане поняття не включається у термін «орган державної влади» [8].

Викладене вище зумовлює необхідність внесення змін у п. 3 ч. 1 ст. 110 Цивільного кодексу України, а саме виключення із нього словосполучення «за позовом відповідного органу державної влади».

Додатково також хотілося б зазначити, що ліквідація суб'єкта господарювання, діяльність якого суперечить закону чи його установчим документам може розглядатися також як адміністративно-господарська санкція відповідно до ст. 247 Господарського кодексу України.

Окрім цього, ліквідація юридичної особи можлива як і захід кримінально-правового характеру згідно з положеннями розділу XIV-1 КК України. В даному аспекті втрачає свою актуальність пропозиція Літвіної О.Ю. щодо віднесення до підстав примусової ліквідації благодійних організацій за рішенням суду такої, як здійснення діяльності, забороненої законом.

Також ми не підтримуємо думку цього науковця щодо необхідності до вищезгаданого переліку підстав додати ще таку, як невідповідність між цілями благодійної організації та реальною діяльністю, якою вона займається [60, с. 148].

Проблема в такому випадку полягає у відсутності механізму застосування такого положення на практиці. Адже незрозуміло ні хто повинен контролювати і порівнювати цілі з реальною діяльністю організації, а також хто вправі з таким позовом звертатися до суду. Таким чином, на даний час ми не бачимо необхідності в розширенні переліку підстав для винесення судового рішення про примусову ліквідацію благодійної організації.

Судова практика у справах щодо примусового припинення благодійних організацій: 1) незначність судових справ. За даними Єдиного державного реєстру за весь період в порядку адміністративного судочинства (тобто за позовом органів державної влади) було розглянуто близько 30 справ про припинення шляхом ліквідації благодійних організацій і жодної про припинення шляхом реорганізації. 2), позивачем в порядку адміністративного судочинства зверталися виключно фіскальні органи України.

При цьому підставою для звернення до суду була раніше чинна редакція ст. 38 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», яка до підстав постановлення судового рішення про припинення юридичної особи відносила, зокрема, неподання протягом року органам державної податкової служби податкових декларацій, документів фінансової звітності відповідно до закону. В порядку ж господарського судочинства справи про припинення благодійних організацій розглядалися лише як справи про визнання благодійної організації банкрутом, що було можливим до 2011 року.

Необхідно наголосити, що роль суду у процесі реорганізації благодійних організацій є досить істотною в багатьох зарубіжних країнах. Положення, відповідно до яких реорганізація може здійснюватися на підставі рішення державного органу чи суду, як правило, відсутні в західноєвропейських країнах. Ініціатива проведення реорганізації належить засновникам благодійних організацій, а відповідно до англійського права і провідним донорам. У французькому праві в рамках законодавства про реорганізацію некомерційних організацій, організацію можуть зобов'язувати здійснити реорганізацію у відповідності до планів відновлення його патентоспроможності. Хоча переважно реорганізація є добровільною, рішення про яку не може бути прийняте ні судом, ні державним органом.

Викладене свідчить про досить значну роль суду у разі реорганізації благодійних юридичних осіб за законодавством багатьох країн в тому числі в Україні.

Детальне вивчення сучасних положень українського законодавства, судової практики, а також праць вітчизняних вчених, щодо правових підстав припинення благодійних організацій дає можливість сформулювати такі пропозиції по внесенню змін до чинних нормативно-правових актів: – вважаємо доцільно викласти ч. 3 ст. 18 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації»: «Благодійна організація ліквідується у зв'язку з втратою інтересу до здійснення благодійної діяльності, відсутністю бенефіціарів благодійної допомоги, а також в інших випадках, передбачених

законом чи установчими документами. Рішення про ліквідацію благодійної організації приймає орган управління, уповноважений на це установчими документами благодійної організації»;

– пропонуємо внести зміни у ч. 2 ст. 37 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», доповнивши її словами «шляхом ліквідації» після слів «припинення благодійної організації». Відтак, дане положення буде сформульовано таких чином: «2. Підставами для постановлення судового рішення щодо припинення благодійної організації шляхом ліквідації за позовом державного реєстратора, спеціально уповноваженого органу з питань державної реєстрації або іншої заінтересованої особи, зокрема, є:

1) використання активів (доходів) благодійної організації з порушенням встановлених цим Законом вимог до здійснення благодійної діяльності, що триває протягом не менш як 12 місяців;

2) неможливість самостійної реорганізації або ліквідації благодійної організації у випадках, визначених законом або установчими документами цієї організації.».

– обґрунтованим, на нашу думку, буде виключення із п. 3 ч. 1 ст. 110 ЦК України словосполучення «за позовом відповідного органу державної влади». Це дозволить розширити коло осіб для звернення до суду про ліквідацію юридичної особи в певних випадках, встановлених законом, що особливо важливо у ситуації з благодійними організаціями [4].

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БЛАГОДІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ОСНОВІ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ТА ДОКТРИНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

3.1. Міжнародний досвід здійснення благодійної діяльності

Для світової спільноти, на відміну від країн колишнього союзу благодійність є явищем новим, «високим» і не вивченим. Міжнародне громадянське суспільство вже давно зрозуміло всю користь і необхідність допомоги ближньому. Тому вивчення міжнародного досвіду організації благодійної діяльності й спроби адаптувати національне законодавство до міжнародних стандартів можуть стати суттєвим поштовхом до розвитку благодійного руху в Україні.

Даючи оцінку практиці державних процесів в країні, хочемо зазначити, що державно-правове регулювання розвитком благодійництва є нецільовим, як наслідок затяжна соціально-економічна криза та недосконале закріплення правового статусу благодійних організацій.

Цікавим є той факт, що суспільні відносини європейських країн у сфері благодійності не мають єдиного врегулювання. Цю проблему європейці намагаються вирішити останні 15 років, а саме: розробити спільний законодавчий акт, який би регулював діяльність благодійних інституцій країн Європейського Союзу (далі – ЄС), дозволивши безперешкодно реалізовувати міжнародні благодійні проекти. Адже європейці дуже добре розуміють можливості благодійних організацій і важливість використання їхнього потенціалу, тому намагаються активно його застосовувати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі міжнародного європейських досвіду здійснення благодійної діяльності розглядались у роботах таких учених: О. Сverdlova, О. Сиротин, І. Смоляк, Н. Іванова, А. Гулевської-

Черниш, А. Заболотного, В. Чепурнова, та інших. Проте, ураховуючи політичні, соціально-економічні зміни, що відбуваються в Україні і світі, дослідження зазначеної проблеми має важливе практичне значення для нашої країни. Саме тому мною досліджено та проаналізовано міжнародний досвід та стандарти здійснення благодійної діяльності й визначення можливостей їх застосування в Україні.

Яскравим прикладом міжнародного досвіду здійснення благодійної діяльності є країна партнер України в соціально-економічному розвитку – Сполучені Штати Америки (далі – США). Так в США існує модель співробітництва з приватним капіталом у соціальній, науковій, освітній, культурологічній та інших сферах суспільного життя, як приватний капітал як лідер. Варто зазначити, що в США створюються багато організацій, що сприяють розвитку благодійництва. Так, наприклад у 1967 році в США було створено Комерційний комітет у справах мистецтв, 1973 році Комітет благодійництва та допомоги. Саме почуття соціальної відповідальності, бажання допомогти іншим виникло в американців ще за довго до появи держави. Перший зафіксований в історичних хроніках благодійний збір коштів був здійснений в Гарварді в 1643 році. З тих часів по всій Америці постійно збирають кошти на різноманітні благодійні цілі. Важливою нормою введеною президентом Авраомом Лінкольном стало списання пожертвувань з податку.

Основу сучасного американської благодійної діяльності заклав Ендрю Карнегі, який у своєму есе 1889 року під назвою «Евангеліє від багатства» виклав принципово нову ідею «допомагай ближньому своєму і ти будеш нагороджений». Так, даний принцип в подальшому був закріплений в принципах чинного законодавства США. Державна система США нагороджує тих, хто займається благодійністю і робить добродійництво економічно вигідним. Крім того, іммігранти, які приїжджають в Америку із країн де благодійництво не розвинене, швидко засвоюють спосіб життя і активно беруть участь у процесі благодійності.

В 1996 році громадяни США перерахували на благодійництво 151 млрд. дол. Але не всі охочі, які перераховують гроші на користь нужденних, можуть

потрапити до касти благодійників в тому числі благодійних організацій. Наприклад, авторитетний благодійний фонд Рокфеллера, який проводить освітні курси для меценатів (де їх вчать робити ефективні пожертвування), здійснює ретельний відбір абітурієнтів [17].

Характерно, що в останнє десятиліття особливо в США, почалися створюватися державні та громадські благодійні організації, що фінансуються за рахунок бюджету та внесків благодійників. У США близько третини соціальних програм здійснюються приватними благодійними організаціями, що акумулюють значні кошти благодійників. В США зареєстровано близько 40 тисяч благодійних організацій.

Законодавство Сполучених Штатів Америки допускає використання частки прибутку комерційних структур на добродійні цілі замість сплати відповідних податків. Аргументи з позиції уряду досить очевидні очевидні: благодійні фонди виділяють кошти на фінансування соціальних програм і проектів, тобто частково беруть на себе виконання функцій державних органів: надання допомоги особам з інвалідами, малозабезпеченим, робота з дітьми і молоддю, освіта громадян. Американський фінансист Джордж Сорос відомий практично всьому світу не результатами своєї комерційної діяльності, а завдяки створеній ним мережі благодійних фондів, яка представлена в Україні Міжнародним Фондом «Відродження» і рядом інших благодійних структур.

Закони США передбачено, що сума благодійних внесків вираховується з прибутку благодійника-платника податку ще до того, як цей прибуток потрапляє у сферу прибуткового контролю. Так, благодійна діяльність взагалі не обкладається податками. Тому цифра відрахувань на благодійність у США кожен рік дуже велика: тільки за 2016 рік у країні була пожертвована сума біля 300 млрд. доларів, і 75,6 % цієї суми – внески приватних осіб.

Політика держав-членів ЄС щодо залучення благодійних організацій до вирішення соціальних питань зумовлена тим, що, переживаючи наслідки фінансової кризи, багато європейських держав намагаються перекласти завдання й відповідальність за вирішення окремих суспільних проблем на плечі приватних організацій або окремих осіб. В умовах державного

бюджетного дефіциту стає вигідно, щоб благодійники взяли на себе окремі зобов'язання, упровадили нові соціальні програми, розробили й апробували моделі вирішення тієї чи іншої проблеми [32].

Безпрецедентний приклад делегування функцій соціального захисту населення продемонстрували Нідерланди. У 2011 р. між урядом цієї країни та благодійним сектором було укладено соціальний контракт, у межах якого благодійні фонди взяли на себе зобов'язання щодо фінансування та реалізації окремих держпрограм. На думку президента Асоціації благодійних фондів Нідерландів Рієна ван Генда, у країні створено всі умови для того, щоб фонди могли на практиці спробувати вирішення тієї чи іншої гострої соціальної проблеми, узагальнити досвід і передати відпрацьовану модель державі для її подальшого поширення. Так, упродовж останніх років було відпрацьовано й запущено програми з професійної підготовки підлітків із кризових груп, розвитку дітей у ранньому віці тощо. Міжнародні стандарти діяльності неурядових організацій, як правило, допускають створення великої кількості організаційно-правових форм для досягнення будь-якої незабороненої законом цілі. При цьому уряди більшості країн не зацікавлені, щоб надавати пільги всім без винятку неприбутковим організаціям, а лише тим, які є суспільно корисними. Крім того, у деяких країнах законом не визначено спеціальний статус таких організацій, але встановлено цілі й види діяльності, що дають право на отримання певних пільг [22].

Правова база, направлена на врегулювання діяльності неурядових організацій, у всіх країнах Центральної та Східної Європи зазнала значних реформ за останні 15–20 років. Такі реформи були зумовлені відповідними змінами в політичних системах низки країн. До цього норми, направлені на врегулювання благодійництва, або були зовсім відсутні, або надто застарілі, як, наприклад, у Румунії, де неурядові об'єднання й фонди реєструвалися відповідно до Закону, прийнятого ще в 1924 р.

На сьогодні майже всі країни, за винятком деяких, наприклад, Сербії, прийняли нові, так звані «рамочні», закони, які регламентують порядок реєстрації та види діяльності неурядових, у тому числі і благодійних,

організацій. Варто зазначити, що такі «рамки» включають не лише один цільовий закон, а й низку інших законів і правил, положення про суспільно корисну діяльність, податкове законодавство, закони про державні закупівлі, про соціальне забезпечення й участь держави в реалізації благодійної допомоги. Таке «рамочне» законодавство можна зустріти в Цивільному кодексі Угорщини, в окремо прийнятих законах Болгарії та Хорватії [23].

Чіткість і узгодженість нормативних меж у різних країнах може варіюватися. Наприклад, порядок реєстрації благодійної організації може бути простим (одноетапним), як у Косово, або обтяжливим (двохетапним), як у Румунії, чи взагалі являти собою низку відсильних нормативно-правових актів, як у Сербії. Податкове законодавство, відповідно, може передбачати надання податкових пільг і стимулів або навіть звільнити від оподаткування учасників благодійного руху чи, навпаки, не надавати жодних податкових пільг. Проте такі випадки зустрічаються досить рідко. Що стосується державного фінансування неприбуткових організацій, то воно може бути прозорим (Угорщина) чи залишатися тіньовим (Македонія).

Як бачимо, незважаючи на всі реформи Центральної та Східної Європи, залишається низка невирішених і нерегульованих питань, які мають інколи навіть обтяжливий характер для благодійних організацій. Тому більшість країн продовжують удосконалювати свою нормативну базу [24].

Дещо кращою є ситуація в країнах Західної Європи. Так, у Польщі Законом «Про суспільно корисну діяльність і волонтерство» від 24 квітня 2003 року суспільно корисну діяльність визначено як діяльність, що здійснюється позаурядовою організацією у сфері публічних потреб, визначених у статуті (ст. 3). До такої діяльності належить і сприяння європейській інтеграції, надання допомоги полякам за кордоном, репресованим тощо (ст. 4). Також у ньому зазначено, що органи громадської адміністрації проводять діяльність у сфері соціальних завдань у співпраці з громадськими організаціями й суб'єктами, які ведуть суспільно корисну діяльність відповідно до території та завдань, що належать до компетенції органів громадської адміністрації. Ця співпраця здійснюється на принципах взаємодопомоги, суверенності сторін, партнерства,

ефективності, чесної конкуренції й відкритості. Акцентувати увагу варто на тісній співпраці органів громадської адміністрації та неурядових організацій. Така співпраця може полягати в дорученні громадським організаціям реалізації суспільних завдань, взаємному інформуванні про плановані напрями діяльності і співпраці з метою узгодження цих напрямів, консультуванні з громадськими організаціями, відповідно до сфери їхньої діяльності, щодо проектів нормативних актів у сферах, що стосуються статутної діяльності цих організацій, а також у створенні спільних комісій консультативного й інформативного характеру. Органи громадської адміністрації можуть замовляти таким організаціям виконання громадських завдань разом із наданням дотацій на фінансування їх реалізації або можуть підтримувати такі завдання разом і наданням дотацій на дофінансування їх реалізації.

Використовуючи досвід Польщі, в Україні можна, замість пільг і субсидій, передбачити єдину систему виплати адресних грошових допомог. Це насамперед усуне необхідність значній кількості наших громадян відвідувати різні контори і стояти в чергах, а також вивільнить значну частину працівників органів соціального захисту населення, завдяки чому можна доручити їм виконання інших функцій.

У Великобританії всі організації, що діють виключно в суспільно корисних цілях, є благодійними. При цьому основоположного значення набуває відповідність цілей діяльності організації законодавчо визначеному поняттю суспільного блага. Якщо розглянути британські закони про благодійність 2006 та 2011 рр., то можна виділити такі взаємозалежні аспекти суспільної користі, як інтереси самого блага й інтереси суспільства. Зміст інтересів блага полягає в тому, що благодійна організація керується благодійною метою та цілями й жодні негативні наслідки чи збитки від її діяльності не можуть перевищити користь, яку вона приносить. При цьому благодійні цілі мають бути чітко визначеними, щоб їх можна було виміряти або оцінити.

Французькі благодійні організації також можуть мати дві форми суспільно корисного статусу: статус спільного інтересу і статус суспільної користі. Як зазначено у відповідному законі, критерій спільного інтересу

виконується тоді, коли організація займається хоча б одним видом суспільно корисної діяльності й надає послуги відповідній групі бенефіціарів. Для виконання вимог статусу суспільної користі необхідно прийняти статут, модель якого визначена Державною радою. Також існує низка вимог до внутрішньої структури, використання коштів, фінансової стабільності й розмірів організації. У Німеччині благодійні фонди можуть створюватися як юридичні особи публічного чи приватного права або можуть не мати статусу юридичної особи. Останні не підзвітні державним органам, що регулюють благодійну діяльність.

Як бачимо, відповідно до законодавства більшості розвинених країн, благодійні організації можуть утворюватися у формі неприбуткових (некомерційних) організацій, тобто такі організації не мають на меті отримання прибутку або розподіл матеріальних благ серед своїх членів. Благодійні організації найчастіше визначаються як недержавні некомерційні організації, що здійснюють безкорисливу діяльність, спрямовану на досягнення соціально значимих цілей.

До предмета регулювання спільного законодавства ЄС належить порядок утворення й діяльності юридичних осіб, але у сфері благодійної діяльності ЄС практично не застосовує свої регулятивні права. Парламенти різних країн ухвалили понад 50 законів, якими на сьогодні регулюються різні аспекти діяльності благодійних фондів (від потреб, на які можуть бути витрачені благодійні кошти, до вимог щодо звітності й оподаткування). Зазначимо, що перелік критеріїв і видів благодійної діяльності істотно різняться в національному законодавстві країн-членів ЄС. Як правило, благодійною діяльністю є визначені законом види діяльності на користь суспільства загалом або певних груп бенефіціарів.

Закони Данії, Естонії, Латвії, Мальти, Нідерландів, Німеччини, Фінляндії і Швеції не обмежують статутні цілі благодійних фондів та інших організацій, за винятком заборони одержання прибутку як основної мети діяльності та його розподілу. З іншого боку, податкові пільги таким організаціям надаються на підставі спеціальних критеріїв. Греція, Ірландія, Іспанія, Італія, Кіпр, Люксембург, Польща, Португалія, Румунія, Франція

визнають благодійною також будь-яку діяльність, спрямовану на потреби суспільства або громади, а не окремих осіб [99].

Ще однією важливою особливістю є те, що необхідно розрізнити норми ЄС і норми, прийняті в межах Ради Європи. У межах ЄС соціальний консенсус часто базується на найменшому спільному знаменникові. Це означає, що соціальна політика більшості держав-членів набагато більше захищає населення, ніж та соціальна політика, що передбачається документами європейської спільноти. Але в будь-якому випадку, як засвідчує дослідження, чималого значення набуває статус благодійної організації. Він обов'язково має бути суспільно корисним. Цей фактор є вкрай важливим і для врегулювання цілей оподаткування. Адже, щоб сприяти суспільно корисній діяльності, держава повинна передбачити безпосередній зв'язок між суспільною користю й пільгами, у тому числі й податковими, а в деяких випадках й інші види державної підтримки для реалізації благодійної діяльності. Суспільно корисний статус може надаватися організаціям явно – шляхом включення такого її становища в «рамочне» законодавство або шляхом прийняття окремого закону про суспільно корисну діяльність.

В окремих країнах, таких як Нідерланди та Німеччина, перелік суспільно корисної діяльності й відповідні пільги передбачено для організацій, що безпосередньо займаються благодійністю, подаються в податковому законодавстві. Пріоритетом такого підходу є те, що спрощується процедура адміністративного правозастосування.

Отже, є країни, у яких рішення про надання суспільно корисного статусу приймають фіскальні органи. У цьому випадку організація реєструється без відповідної організаційно-правової форми, а податкові органи потім вирішують, чи має право організація на пільги, ураховуючи при цьому цілі та види її діяльності. До держав, які використовують такий підхід у повному обсязі чи частково, варто зарахувати Данію, Фінляндію, Німеччину, Грецію, Ірландію, Нідерланди, Португалію та Швецію. Наприклад, у Данії податкові органи щорічно публікують перелік організацій, що задовольняють вимоги, які висуваються для отримання статусу суспільно корисної організації. У Фінляндії

такий статус строком на 5 років надається Національною податковою комісією. У Німеччині за надання статусу благодійної організації як суспільно корисної відповідають місцеві податкові органи, які один раз у три роки повинні перевіряти, чи продовжує організація відповідати всім вимогам такого статусу. Передання таких повноважень фіскальним органам є досить зручним чинником, знову ж таки, з адміністративного погляду, оскільки рішення приймає один конкретний орган.

Недоліком є те, що в деяких країнах правові традиції не допускають урегулювання діяльності юридичних осіб нормами податкового законодавства. Важливим критерієм для будь-яких міжнародних стандартів є закріплення певних обмежень для функціонування благодійних організацій. Вони включають в себе таке:

- обмеження, зумовлені захистом національних інтересів і безпеки, запобіганням злочинним виявам, захистом життя і здоров'я громадян (підданих), їхніх основних прав, свобод та інтересів (Боснія, Чехія, Косово, Сербія, Чорногорія, Словаччина тощо);
- заборона на утворення об'єднань, які мають на меті підірвати суверенітет держави, її цілісність, конституційний лад і єдність нації (Болгарія, Хорватія, Боснія, Македонія, Румунія тощо);
- заборона розпалювання расової, національної, етнічної та релігійної ворожнечі (Чорногорія, Сербія, Македонія тощо);
- заборона діяльності тих організацій, що направлені проти існування політичного плюралізму чи принципів правової держави (Румунія);
- заборона створення озброєних груп і формувань, що переслідують політичні цілі та мотиви (Угорщина), чи парламентських структур, які намагаються досягти своїх цілей шляхом застосування насилля (Болгарія);
- заборона утворювати об'єднання, які намагаються долучитися до політичної діяльності за участі політичних партій (Болгарія), тощо.

Тому все частіше держави розробляють і приймають окреме законодавство про суспільно корисну діяльність і створюють відповідні організації для всеохопної єдиної нормативної регламентації. Так, в Угорщині

діє законодавство про суспільно корисну діяльність, у Литві у 2002 р. було прийнято Закон «Про благодійність і спонсорство», у Польщі, як зазначалося вище, – «Про суспільно корисну діяльність і волонтерство» тощо [38].

Що стосується видів благодійних організацій, то кожна країна на власний розсуд визначає, які саме організації можуть набувати статусу благодійних. Так, благодійні організації Великобританії діляться на три основних групи: громадські (фонди місцевих громад), приватні (трасти і юридичні особи) та неправоздатні (фонди цільового капіталу – endowment funds) [97]. У цьому королівстві заборонено існування благодійної організації у формі партнерства, оскільки такі відносини передбачають отримання прибутку в інтересах засновників. Громадські фонди є неурядовими некомерційними організаціями. Особи (фізичні та юридичні), органи державної влади й органи місцевого самоврядування, які надають матеріальну чи фінансову допомогу, мають право давати рекомендації щодо використання цих коштів. Фонди цільового капіталу є формою залучення та використання коштів у довгостроковій перспективі на конкретні, суспільно значимі цілі. Вони створюються за рахунок добровільних пожертвувань і складаються з недоторканної частини, що інвестується у фінансові активи й слугує гарантією наявності коштів у майбутньому, і видатків, на які йдуть доходи від основної суми фонду. Як правило, такі фонди мають форму трасту – системи відносин, за якої майно, що належить засновнику, передається в розпорядження довіреного власника, управляючого чи опікуна, але дохід від нього отримує набувач вигоди [98].

Ураховуючи розглянутий нами в дослідженні досвід іноземних держав щодо організації діяльності благодійних організацій, можемо надати пропозиції щодо впровадження деяких позицій у національне законодавство, програмну діяльність органів публічної адміністрації та практичну діяльність вітчизняних суспільно корисних організацій:

– удосконалити на основі аналізу міжнародного досвіду вітчизняні засади благодійництва та благодійної діяльності;

- закріпити на законодавчому рівні мотивувальні норми, що дадуть стимул нашим громадянам стимул займатися благодійною діяльністю;
- сприяти створенню інформаційних матеріалів із висвітлення кращих благодійних практик у форматі соціальної реклами, окремих тематичних теле- й радіопрограм, листівок;
- розширити сфери благодійної діяльності, попередньо виключивши ті, що належать до безпосереднього відання та забезпечення органів державної влади;
- створити державний орган, до компетенції якого будуть належати всі питання реалізації благодійної діяльності й здійснення контролю за нею;
- закріпити в законодавчому порядку чіткий алгоритм, зміст, способи та періодичність звітності благодійних організацій і встановити загальний порядок доступу до фінансової звітності таких організацій.
- урахувавши досвід Угорщини, Литви, Польщі, варто прийняти поправки до податкового законодавства або передбачити окремий нормативно-правовий акт, де передбачити можливість для окремих платників податків передавати на власний розсуд уже сплачену частину (1–2%) своїх податків благодійним організаціям. Такий нормативно-правовий акт надасть можливість закріпити на рівні держави офіційне джерело фінансування, яке не буде безпосередньо контролюватися органами публічної адміністрації, що значно покращить становище та незалежність некомерційного сектора. Більше того, такий режим дасть благодійним організаціям змогу конкурувати між собою за отримання таких цільових коштів, що водночас є стимулом здійснення ефективного управління власними ресурсами, а також зробить діяльність організацій більш прозорою й доступною для громадськості.

3.2. Благодійність і фандрейзинг

Благодійна діяльність — це джерело допомоги та підтримки мільйонів людей у всьому світі. Кардинальні економічні перетворення й соціальні трансформації спричинили радикальні зміни в суспільному житті, зокрема в благодійності. На благодійну діяльність та її роль у суспільстві впливають численні взаємодіючі тенденції сучасного світу, такі як еволюція влади; модернізація і глобалізація економіки; технічний прогрес, що зумовлює виникнення нових способів зв'язку та спілкування; акумуляція досвіду здійснення благодійної діяльності, що дозволяє підвищувати здатність приймати обґрунтовані рішення. У сучасному світі ставлення до благодійності як професійного заняття набуло поширення, стало «соціальною нормою». Відбувається обмін і освоєння різних ідей та технологій між організаціями й країнами. Окремою і важливою складовою інституту благодійності є благодійні фонди, а сучасний інструмент мобілізації коштів до цих фондів — фандрейзинг.

Недостатність фінансування спонукає до пошуку інноваційних моделей додаткового фінансування соціально-культурного розвитку. Домінуючою позицією стає багатоканальне фінансування культури, освіти та науки, яке ґрунтується на поєднанні бюджетних і позабюджетних джерел. Особливе місце серед позабюджетних джерел фінансування посідає фандрейзинг — діяльність з визначення і пошуку основних потенційних каналів надходження фінансових ресурсів. Модернізація в галузі культури потребує нового рівня взаємовідносин між державою, бізнесом, закладами культури та суспільством для отримання ефективніших соціально-культурних результатів. Важливим і новим для вітчизняної практики має стати система фінансування закладів культури за допомогою фандрейзингу.

Питанням розвитку фандрейзингу присвячено праці провідних вітчизняних та зарубіжних фахівців: А. Л. Балашової, О. В. Башун, А. Дж. Дугласа, О. В. Комаровського, С. Куц, Г. Л. Тульчинського, О. В. Чернявської

та ін. Проте всі вони звертали увагу на фандрейзингову діяльність в окремих сферах або висвітлювали тільки певні аспекти того чи іншого питання. Тому проблеми розвитку фандрейзингу як засобу забезпечення реалізації соціально-культурних програм, науково-дослідницьких проектів і безперервної діяльності неприбуткових організацій, зокрема у сфері культури, є актуальними, особливо в умовах економічної нестабільності України, що потребує додаткових досліджень щодо умов і перспектив подальшого розвитку фандрейзингової діяльності.

Посилення ролі організацій громадського суспільства, здатних допомогти державі у вирішенні соціально-культурних проблем громадян і підтримці науково-дослідних робіт, проектів, сприяє розвитку фандрейзингової діяльності в Україні як інструменту диверсифікації ресурсних джерел. В умовах глобалізації, зокрема в контексті ідеології сучасних соціально-культурних реформ, урізноманітнення джерел фінансування є актуальною проблемою управління закладами культури. Одним зі шляхів вирішення цієї проблеми вважаємо розвиток фандрейзингової діяльності — вміння поліпшувати ресурсне забезпечення діяльності організацій у сфері культури.

Нині в умовах розвитку ринкової економіки, громадянського суспільства та соціальних ініціатив благодійність досягла значного розмаху — це передусім меценатство, спонсорство, підтримка через надання грантів, пожертв, матеріальних, інформаційних ресурсів тощо. Поширення благодійності та набуття нею форми організованої діяльності спричинили виникнення фандрейзингу як науки про планування та впорядкування дій, що допоможуть діяти організовано як меценатам, так і тим, хто отримує благодійну допомогу, — бенефіціарам. Оскільки досвід українського фандрейзингу незначний, тому, на нашу думку, доцільно розглянути зарубіжний.

Слід зазначити, що фандрейзингова діяльність тісно пов'язана з такими поняттями, як «благодійність», «благодійна діяльність», «благодійництво», «меценатство». З метою точнішого розуміння термінологічного апарату

дослідження доцільно схарактеризувати сутність ключових понять і з'ясувати взаємозв'язок між ними.

Поняття «благодійність» увійшло в суспільну свідомість як гуманістичний поклик людини надавати допомогу нужденним. Нині така діяльність набуває дедалі більшого значення у вирішенні нагальних соціальних проблем — благодійні організації, фонди здійснюють значний внесок у соціальну сферу. Поняття «благодійність» у сучасному суспільстві має широкий зміст — від звичайної матеріальної допомоги до меценатства.

Отже, благодійність можна трактувати як некомерційну неприбуткову діяльність організацій та фізичних осіб, спрямовану на задоволення потреб соціального розвитку. У ширшому розумінні благодійність визначається як «інвестування соціальної сфери» [86, с. 89].

Історично склалися три види благодійності: особиста, громадська та державна. Серед найпоширеніших видів сучасної вітчизняної доброчинності — організована (громадська), що здійснюється благодійними організаціями. Аналіз норм Закону «Про благодійництво та благодійні організації» засвідчив, що благодійництву притаманні такі ознаки: безкорисливість, добровільність, усвідомленість і цільова спрямованість. Згідно із цим законом, «благодійна діяльність — це добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених цим Законом цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації від імені або за дорученням бенефіціара» [5]. При цьому благодійництво розглядається як добровільна безкорислива пожертва фізичних та юридичних осіб у наданні потрібної матеріальної, фінансової, організаційної та іншої благодійної допомоги. Специфічними формами благодійництва є меценатство, спонсорство і волонтерська діяльність. Також зазначено, що меценатська діяльність — це благодійна діяльність у сферах освіти, культури та мистецтва, охорони культурної спадщини, науки і наукових досліджень.

На основі порівняльного аналізу понять «благодійність», «благодійництво» та «благодійна діяльність» з'ясовано, що, наприклад, благодійництво є приватною ініціативою з надання допомоги нужденним зі

сторони фізичних і юридичних осіб (які не є благодійними організаціями), а благодійна діяльність — це регулярна діяльність з метою надання благодійної допомоги відповідними організаціями. Поняття «благодійність» поєднує благодійництво і благодійну діяльність, тому за змістом воно є ємнішим, порівняно з двома останніми термінами. Їх об'єднує загальна мета: і благодійництво, і благодійна діяльність здійснюються з метою надання добродійної допомоги.

У свою чергу, фандрейзинг (fundraising від англ. fund — «кошти»; raise — «добувати») — процес залучення фінансових та інших ресурсів (людських, матеріальних, інформаційних, часових, тощо), які організація не може забезпечити самостійно та які необхідні для реалізації певного соціального проекту або діяльності загалом. Здійснення фандрейзингової кампанії передбачає пошук потенційних джерел фінансування, обґрунтування потреби в коштах і, зважаючи на інтереси та мотиви донорів (благодійників, меценатів), формування, підтримку та розвиток взаємозв'язків з ними, а також формування громадської думки з метою підтримки діяльності організації [93]. Фандрейзинг у культурі спрямований на підтримку образотворчого і музичного мистецтва, літератури, театрів, кіно, музеїв, бібліотек. Бізнесменів у цій сфері зацікавлюють не лише широкі можливості для реклами, але і формування репутації підприємства в культурному середовищі, яке має максимальний «вихід на суспільство». Для іноземних спонсорів — це спосіб виходу на міжнародний ринок, свідчення зацікавленості культурою цієї країни.

Таким чином, якщо благодійність — це добровільна та безкорислива допомога тим, хто її потребує, то фандрейзинг слід розглядати як дію, спрямовану на допомогу тим, хто її потребує. У цьому, власне, і полягає зв'язок між благодійністю і фандрейзингом у контексті суспільних відносин.

Історія і досвід благодійництва та фандрейзингу зарубіжних країн потребують дослідження та вивчення в Україні. Найбільшого поширення благодійництво набуло в Сполучених Штатах Америки, що зумовлено раннім становленням демократичного суспільства в країні й організацією економіки

держави — розвитком приватної власності та підприємництва, ринково орієнтованої економіки.

У вітчизняній науці і практиці термін «фандрейзинг» запозичено саме зі США, де він використовується кілька десятиліть, переважно у сфері фінансування третього сектора, який там розвивається з кінця XIX — початку функціонує поряд з приватним і державним секторами, об'єднує некомерційні недержавні організації. Для останніх основною метою діяльності є не отримання прибутку, а вирішення різних соціальних завдань [42].

Нині розвиток фандрейзингу в США пов'язаний з активним стимулюванням приватних пожертвувань зі сторони федеральної влади та урядів штатів. Це здійснюється за допомогою розширення податкових пільг для донорів. Держава, таким чином, зможе компенсувати скорочення бюджетного фінансування на соціальну сферу завдяки збільшенню прямого фінансування некомерційних організацій та фізичних і юридичних осіб.

Слід зауважити, що у 2013 р. загальна сума пожертвувань у США становила 335,17 млрд дол., тобто майже 2% ВВП країни (16,77 трлн дол.), з яких понад 80% надходило від приватних осіб. Налічується 1,5 млн зареєстрованих безприбуткових організацій, вартість послуг яких — приблизно 2 трлн дол., чисельність штатного персоналу — 13,5 млн осіб та волонтерів — 62 млн осіб [93].

Згідно з журналом «Giving USA» за підтримки Інституту благодійництва США, у 2014 р. загальна сума пожертвувань у країні становила 358,38 млрд дол., що перевищує 2013 р. на 7%. При цьому кошти надали фізичні особи (72% від загальної кількості), корпорації (5 %); фонди (15 %); майно, вказане в заповіті (8%). Найбільше пожертвувань традиційно отримують релігійні організації — 32,1% (114,9 млрд дол.), на другому місці заклади освіти — 15,2% (54,6 млрд дол.). Сфера культури — майже 5% (17,2 млрд дол.) [96].

Отже, поширеність благодійності в США зумовлена не тільки культурною та соціально-політичною ситуацією, але і розвиненою системою фандрейзингу. Так, фандрейзингові комерційні фірми та незалежні професіонали утворюють спеціалізований сектор американського бізнесу, який

координує національна Асоціація професійного фандрейзингу (Association of Fundraising Professionals — AFP). Організація заснована у 1960 р., об'єднує близько 30 тис. членів і має партнерів в інших країнах. Щоб стати членом АРФ, потрібно бути сертифікованим професіоналом, а це, зазвичай, штатні працівники фандрейзингової фірми вищої та середньої ланок або незалежні досвідчені фахівці. Для спрощення процесу сертифікації з 2001 р. до асоціації долучилася неприбуткова організація Certified Fund Raising Executive International (CFRE), яка розробляє професійні стандарти і здійснює процес «прирівнювання» до них фандрейзерів не тільки в США, але і в інших країнах. За даними CFRE, за 10 років сертифіковано понад 5300 професійних фандрейзерів, більшість яких (4 400) працює в США [77, с.128–129; 88].

Крім того, за даними провідної міжнародної благодійної організації САФ (Charities Aid Foundation), у 2014 р. США посідали перше місце у Світовому рейтингу благодійності та зберегли звання лідера, яке здобували у 2013 та 2011 рр. [97].

Отже, головним чинником, що пояснює філантропічну перевагу американців, слід уважати роль, яку надають благодійності та волонтерству в американській культурі та соціальній політиці держави. У більшості європейських країн здавна переконані, що держава, а не філантропи та волонтери, повинна забезпечувати нагальні потреби бідних та соціальні потреби населення. У США історично склалася традиція активної участі в цій справі філантропії та волонтерства, яку підтримують численні американці, а не лише мільйонери та мільярди.

Дослідження соціологів у 2014 р. свідчать, що благодійність значно поширена в більшості країн світу (135 країнах), зокрема в 38 державах Європи. При цьому у 2014 р. для європейських країн показник допомоги нужденним становив 43,3%, грошові пожертви — 33,4%, волонтерство — 18,3% [98].

Прагнучи уніфікувати соціальну політику, Євросоюз зважає на різноманіття національних практик у цій сфері. У Європі зареєстровані й активно працюють понад 110 тис. благодійних фондів, у них зайняті в

середньому від 750 тис. до 1 млн осіб, щорічно фонди виділяють на свої програми близько 150 млрд євро [99].

Так, Європейський центр фондаций (EFC), що працює в Брюсселі, засновано в 1989 р. (спочатку об'єднував лише 7 фондів). Нині EFC налічує понад 200 фондів Європи [57]. Європейські фонди фінансують різні галузі — від науки та медицини до допомоги незахищеним верствам населення. В останні 15 років кількість фондів і суми, що виділяються на благодійність, значно збільшилися. За статистикою, щомісяця в Європі створюється новий фонд. Лідером у цьому напрямі є Німеччина [8]. Також у Європі функціонує Європейська фандрейзингова асоціація — The European Fundraising Association (EFA) — мережева організація провідних асоціацій, спостерігачів та експертів у сфері фандрейзингу, що сприяє зміцненню і розвитку цієї діяльності серед європейських країн [99]. EFA налічує 20 членів (з 19 країн) та є європейським співтовариством фандрейзерів з власним колективним органом і єдиною позицією — загальне прагнення до вдосконалення діяльності із залучення коштів.

Отже, роль фандрейзингу набуває дедалі більшої актуальності практично всюди. Ці тенденції спостерігаються як у США і країнах Західної Європи, так і в нових ринкових державах Східної Європи та в Росії. При цьому фандрейзинг, як залучення фінансових та інших коштів на потреби організації з позабюджетних джерел, є найважливішим і перспективним напрямом діяльності організацій культури і мистецтва, які за останні десятиліття еволюціонували і досягли в багатьох країнах гідних результатів.

Слід зазначити, що для України найефективніший досвід використання фандрейзингу в культурі демонструє Великобританія, яка досягла цього завдяки ефективній і скоординованій діяльності трьох складових — держави, сфери культури та приватного сектора. Досвід у цій сфері актуальний для України ще й тому, що британська державна модель фінансування сфери культури ближча до української, ніж, наприклад, модель США. Для Великобританії характерна традиційно значна її державна підтримка. Нині в країні створені, мабуть, найсприятливіші умови в Європі для спонсорства та

благодійності в галузі культури та мистецтва, чому можна завдячувати політиці британського уряду. За останні два десятиліття спостерігається динамічне зростання спонсорських коштів у мистецтві: з 1976 р. обсяги спонсорських коштів зросли у 233 рази [99].

Серед головних передумов ефективного розвитку фандрейзингу у сфері культури Великобританії слід виокремити такі. По-перше, це забезпечення державою об'єктивних умов для активізації спонсорства (сприятливий податковий клімат, програми заохочення спонсорства). По-друге, організації цієї сфери зазнають жорсткої конкуренції в межах державного субсидування, дотримують активної позиції щодо пошуку недержавних засобів фінансування, розробляючи креативні програми співпраці з компаніями спонсорами. По-третє, – це активна діяльність посередницьких організацій. Наприклад, Arts&Business («Мистецтво і Бізнес») — незалежна благодійна організація, заснована в 1976 р. Її місія — заохочення партнерства між корпоративним сектором і мистецтвом. Ця організація надає широкий спектр послуг своїм членам (близько 350 компаніям і 700 організаціям культури та мистецтва) і має широку мережу представництв по всій Великобританії з головним офісом у Лондоні [42].

Таким чином, сучасними трендами благодійності є: збільшення некомерційного сектора та його інтернаціоналізація; кооперація благодійних фондів, розвиток соціального партнерства з бізнесом, державними органами й іноземними фондами; професіоналізація завдяки створенню мережевої благодійності. У свою чергу, фандрейзинг за кордоном характеризують зростаючий професіоналізм, різноманітність форм та програм співробітництва, зростання і розширення самої сфери та її значення для некомерційної, зокрема соціальної-культурної, діяльності. Безумовним лідером у цій галузі є США — батьківщина сучасного спонсорства та фандрейзингу. Фандрейзинг у Сполучених Штатах — це «індустрія», щорічний дохід якої становить мільярди доларів. Тут активно розробляються нові програми корпоративного співробітництва, впроваджуються нові технології (наприклад, популярний останнім часом інтернет-фандрейзинг). США, як і раніше, слугує зразком ефективної фандрейзингової діяльності для інших країн.

В останні роки в Україні інтенсифікується процес інституціоналізації благодійності: збільшується кількість спеціалізованих фондів, виникають громадські організації, завдання яких — координація зусиль різних учасників благодійної діяльності. Паралельно відбувається професіоналізація фандрейзингу, важливим етапом якої стало заснування у 2007 р. «Інституту професійного фандрейзингу». Надалі слід зважати на досвід європейських країн та США, які мають розвинену систему фінансування некомерційного сектора. Суспільству і державі необхідно усвідомити, що повноцінний розвиток культури й мистецтва, освіти, охорони здоров'я, соціальної підтримки можливий тільки за умови плідної взаємодії різних зацікавлених суб'єктів: держави, бізнесу, громадських організацій та населення. Світова практика США і європейських країн свідчить, що нині фандрейзинг стає одним з найефективніших інструментів, які реалізують цю взаємодію.

Отже, вирішенню проблем розвитку фандрейзингу у сфері благодійництва в Україні можуть сприяти вивчення й упровадження зарубіжного досвіду, а саме: проведення загальнонаціональних компаній з метою заохочення та популяризації благодійності й меценатства в організаціях цієї сфери; створення законодавчих умов, які б дозволили розширити можливості фандрейзерів і благодійників; формування середовища для ефективної, прозорої та відповідальної благодійності завдяки використанню демократичних практик фандрейзингу.

3.3. Проблеми правового регулювання діяльності благодійних організацій та шляхи їх подолання

Принципи добросовісності, справедливості і розумності як у міжнародній правовій практиці, так і у вітчизняній стають дедалі поширенішими і застосовними. Яке ж значення набуває контроль при виконанні таких принципів не тільки у судовій практиці, а й у господарській

діяльності при виконанні зобов'язань, при взаємовідносинах між суб'єктом господарювання і державою, між різними ланками виробництва та реалізації товару? Необхідно визначитися з поняттями цих принципів.

Благодійництво та благодійна діяльність є необхідною складовою ефективною некомерційної сфери діяльності держави та вагомою частиною соціально-правового життя країни, яка є основою європейського, демократичного співтовариства. Сьогоднішні реалії показують велику кількість зловживань зі сторони організацій, які займаються благодійністю, а також проблем неефективної роботи контролюючих органів, які здійснюють контроль за діяльністю благодійних організацій. Також, варто зазначити про ряд недоліків законодавчої бази України, яка регулює діяльність благодійництва, що призводить до негативних наслідків для соціально-правового сектору держави.

Тому питання ефективного нормативно-правового регулювання діяльності благодійних організацій є вкрай важливим для нашого українського суспільства та потребує чіткості задля забезпечення ефективною роботи благодійних організацій в суспільстві.

Безпосередньо темі проблеми правового регулювання діяльності благодійних утворень, на нашу думку, не приділялось достатньої уваги, хоча деякі вчені висвітлювали дане питання в своїх працях, такі як: Ю.В. Асадчев, Л.Е. Бідний, К.А. Вовк, В.М. Кравчук, О.Ю. Литвин, Р.Б. Хопкинс та інші. Втім, ця тема настільки актуальна, що безперечно спонукає до подальшого її вивчення та пошуку шляхів вдосконалення благодійної діяльності.

На нашу думку, у зв'язку зі змінами політичної, соціальної, економічної ситуації в Україні, яка бере свій початок з закріплення її незалежності до сьогоднішнього дня, та багатьох проблем, таких як економічна криза, воєнна ситуація на Донбасі, значно посилюється процес розшарування суспільства. В результаті чого, з'явилася категорія громадян, які потребують соціальної допомоги й захисту. Частковим вирішенням цих проблем стала поява в секторі держави некомерційних організацій, а саме благодійних організацій, завданням яких є взяття на себе допоміжної ролі соціального захисту населення. Але сьогоднішні

реалії вказують на наявність безлічі проблем пов'язаних з правовим регулюванням в секторі благодійництва.

Необхідним кроком держави для боротьби з проблемами в секторі благодійництва став Указ Президента України від 26 лютого 2016 року № 68/2016 «Про національну стратегію допомоги розвитку громадськості в Україні на період 2016 - 2020 роки», в якому зазначено в розділі 2 про основні проблеми розвитку громадського суспільства та власне наголошено на низькому рівні адаптації українського законодавства до європейських стандартів і визначено недоліки діючої законодавчої бази, що створює штучні бар'єри для реалізації прав громадськості.

Нормативно правовими актами, що регулюють діяльність благодійних організацій є: Конституція України; міжнародні акти; Цивільний кодекс України; Господарський кодекс України; Податковий кодекс України; Митний кодекс України; закони України; підзаконні акти України.

Фундаментом основоположних принципів діяльності благодійних організацій є Конституція України. Так, однією із перших дій держави на дорозі розвитку соціального захисту населення, стало закріплення в ст. 36 Конституції України права громадян України на свободу в об'єднання у громадські організації, в тому числі благодійні організації задля здійснення соціального захисту населення [1].

Згідно ст. 2 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», законодавство України про благодійну діяльність та благодійні організації базується на Конституції України [5].

Відповідно до ст. 131 Господарського кодексу України благодійною визнається недержавна організація, яка є юридичною особою та здійснює благодійну діяльність в інтересах суспільства або окремих категорій осіб без мети одержання прибутків від цієї діяльності [2].

Так, важливим кроком держави у врегулюванні питань пов'язаних з діяльністю благодійних організацій, стало прийняття спеціального нормативного акту, яким було закріплено основні засади благодійної діяльності в Україні, а саме Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні

організації» від 05.07.2012 № 5073-VI.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», благодійна організація – це юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначених цим Законом, як основну мету її діяльності [5].

Метою благодійних організацій не може бути отримання і розподіл прибутку серед засновників, членів органів управління, інших пов'язаних з ними осіб, а також серед працівників таких організацій (ч.1 ст. 11 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації»). При цьому благодійні організації мають право здійснювати господарську діяльність без мети отримання прибутку, яка сприяє досягненню їх статутних цілей (ч. 4 ст. 16 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації») [5].

Досліджуючи доктринальні праці вчених України, ми погоджуємось з думкою О. Литвин, що діяльність благодійних організацій проявляється в змісті їх прав та обов'язків, які закріплені законодавством і тим самим виокремлені з поміж інших громадських об'єднань.

Та, О. Литвин виокремлює дві великі групи прав благодійних організацій:

1) *Права координаційного характеру*, а саме: право самостійно вирішувати питання про надання благодійної допомоги; право використовувати цільові пожертвування, надані благодійниками, на реалізацію благодійної програми відповідно до умов такого пожертвування; право обмінюватися інформацією з фахівцями й відповідними організаціями інших країн; право організувати збирання благодійних пожертвувань і внесків від юридичних та фізичних осіб, інших держав і міжнародних організацій; право визначати форми, об'єкти, суб'єктів і обсяги благодійної допомоги; право на створення відділень, філій, представництв; право об'єднуватися в союзи, асоціації, що сприяють виконанню статутних завдань, створювані на добровільних засадах.

2) *Права універсальні*: право на здійснення господарської діяльності; право на заняття фінансовою діяльністю; право мати майно у власності [84, с. 112].

Другою ланкою змісту діяльності благодійних організацій виступають

обов'язки, завданням яких є мотивування забезпечення виконання благодійними організаціями обов'язків відповідно до поставленої мети. Статтею 14 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» передбачений ряд обов'язків благодійних організацій, а саме: благодійна організація зобов'язана забезпечити виконання статутних завдань; забезпечити вільний доступ до своїх звітів; доступ до документів про господарську та фінансову діяльність; засновники та працівники благодійної організації не мають права отримувати матеріальних переваг і додаткових коштів у зв'язку зі своїм становищем в цій організації, тощо [5].

В цілому Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» має багато позитивних рис, серед яких варто виділити: розмежування відмінностей між поняттями «благодійний фонд» і «громадська організація»; розширення сфери благодійної діяльності у порівнянні з попередніми актами; закріплення права благодійника здійснювати контроль за цільовим використанням благодійної пожертви; розширення переліку видів благодійної діяльності; введення в обіг нових термінів, зокрема, таких як: «благодійний сервітут»; «благодійний ендаумент» та «благодійний грант».

Разом з тим варто наголосити на недоліках нормативно-правового регулювання діяльності благодійних організацій, зокрема і на недосконалості Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [5].

Погоджуюсь з думкою, висловленою Ю. Асадчевим, що більшість проблем в діяльності благодійних організацій проявляється насамперед через недосконалість законодавчої бази України, що регулює діяльність благодійних організацій. Так, чинне законодавство України хоч і містить перелік видів благодійної діяльності, проте не розмежовує їх за сферами благодійництва. Це призводить до плутанини, змішування понять, неточного вибору форми благодійництва суб'єктами даних правовідносин, що негативно відбивається в діяльності благодійних організацій.

Тому, як зазначає вчений, за результатами системного аналізу суспільних відносин, що розглядаються, вбачається за доцільне статтю 1 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» доповнити частиною 3 у

такій редакції: «Формами благодійництва в Україні є волонтерство, меценатство, гуманітарна допомога та безкоштовне донорство». Так, закріплення вищевикладених форм благодійності в ст. 1 даного закону, повинна допомогти суб'єктам правовідносин у сфері благодійництва розмежовувати та розуміти форми благодійництва в Україні та подолати плутанину зі змішанням форм благодійності [5].

Слід зазначити і про таку недосконалість Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», як юридичне закріплення поняття «благодійна діяльність» в ст. 1 даного закону. Проблемність поняття «благодійна діяльність» виражається його вузькістю при розумінні та застосуванні до правовідносин в діяльності благодійних організацій. На нашу думку, дане поняття є юридично некоректним до застосування в правовідносинах в сфері благодійництва та повинно бути формально замінене.

Коректнішим на заміну терміну «благодійна діяльність» в ст. 1 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», є вживання терміну «благодійництво», оскільки він є збірним і включає як благодійну діяльність, так і благодійництво, яке здійснюється фізичними та юридичними особами, для яких благодійництво не є основним видом діяльності [5].

Варто наголосити на проблемі відсутності реальних способів контролю та звітності під час здійснення благодійної діяльності. Станом на 2018 рік в державі діє величезна кількість юридичних осіб які займаються благодійною діяльністю, а в їх діяльності беруть участь багато громадян, що здійснюють благодійні пожертви в бюджети відповідних організацій, де трапляються випадки, коли благодійні фонди користуються їх високим рівнем довіри, що призводить до поширення зловживань у цій сфері через шахрайство.

Вирішення цієї проблеми видається можливим шляхом внесення доповнень до Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» такого змісту: «Інформація про структуру та розмір доходів і витрат благодійних організацій має щомісяця оприлюднюватись на офіційному веб-сайті благодійної організації і постійно знаходитись у вільному доступі». Публічність та відкритість даної інформації на веб-сайті благодійної організації

повинно вирішити проблему відсутності ефективного контролю та звітності за діяльністю благодійних організацій [5].

Досліджуючи доктринальні праці вчених на тему статті, а також працюючи в секторі благодійництва, нами було знайдено низку й інших проблем правового регулювання в сфері благодійної діяльності. Вважаємо за необхідне, виділити такі проблеми правового регулювання діяльності благодійних організацій, як: зловживання зі сторони благодійних організацій особливим статусом оподаткування при здійсненні гуманітарної допомоги; правопорушення у сфері благодійної діяльності; пасивність та неефективність роботи наглядових рад в благодійних організаціях.

Згідно ст. 1 Закону України «Про гуманітарну допомогу», отримувачем гуманітарної допомоги є такі юридичні особи, які зареєстровані в установленому Кабінетом Міністрів України порядку в Єдиному реєстрі отримувачів гуманітарної допомоги, в тому числі благодійні організації [64].

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про гуманітарну допомогу», звільнення від оподаткування товарів (робіт, послуг), визнаних гуманітарною допомогою. Звільнення від оподаткування товарів гуманітарної допомоги здійснюється у порядку, встановленому Податковим і Митним кодексами України [7].

Недосконалість чинного законодавства України, яке регулює діяльність благодійних організацій в секторі гуманітарної допомоги призвели до появи зловживань зі сторони благодійних організацій особливим статусом оподаткування при здійсненні відповідної діяльності. Так, благодійні організації займаючись гуманітарною допомогою дуже часто зловживають даним правом, використовуючи гуманітарні вантажі не за цільовим використанням, що призводить до того, що під виглядом благодійної допомоги ввозяться на митну територію товари, які звільняються від оподаткування митними платіжками та надалі реалізуються за готівкові кошти без відповідного відображення у бухгалтерській та податковій звітності. Наслідками такої неправомірної діяльності зі сторони благодійних організацій є розвиток тіньової економіки, шахрайства, незаконного збагачення, тощо.

Вважаємо, що шляхами вирішення даної проблеми є посилення контролю за діяльністю благодійних організацій зі сторони відповідних органів державної влади та створення особливої форми звітності за митним оформленням гуманітарної допомоги благодійними організаціями, які зможуть посилити боротьбу з нецільовим використанням гуманітарних вантажів.

Сьогодні складається вельми цікава ситуація, коли статистичні дані показують, що динаміка злочинів зі сторони суб'єктів благодійної діяльності швидко збільшується. Власне, правопорушення у сфері благодійної діяльності і призвели до появи і ще однієї проблеми правового регулювання благодійної діяльності. Основою цієї проблеми є недосконалість законодавства, в тому числі нечіткості з закріпленням настання кримінальної відповідальності за злочини у цьому секторі.

Так, ч. 1 ст. 27 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» встановлено, що суб'єкти благодійної діяльності, посадові особи органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування несуть цивільно-правову, адміністративну, дисциплінарну та кримінальну відповідальність за порушення законодавства про благодійну діяльність у порядку, встановленому законом [5].

Таким чином, держава може притягнути до відповідальності правопорушників тільки в тому випадку, коли їхня дія чи бездіяльність містить склад того чи іншого злочину, передбаченого кримінальним законодавством. Якщо системно проаналізувати Кримінальний кодекс України, можна зробити висновок, що в ньому України закріплено низку статей, які закріплюють відповідальність за соціально-економічні злочини в Україні, як наприклад стаття 190 Кримінального кодексу України. Але треба наголосити на відсутності спеціальних правових норм, які визначали б склад кримінального злочину у сфері благодійництва, що вкрай ускладнює роботу правоохоронних органів України [3].

Тому, вкрай важливим є нормативно правове закріплення кримінальної відповідальності за окремі злочини у сфері благодійницької діяльності. Вбачаємо за доцільне доповнити Кримінальний кодекс України статтею, яка

закріплювала б відповідальність за правопорушення в сфері благодійництва.

Ще однією проблемою правового регулювання благодійних організацій при здійсненні своєї діяльності є відсутність чітких правових норм, які закріплюють зміст наглядової ради, як органу, що діє в рамках роботи благодійної організації та відсутності третьої незалежної сторони при створенні наглядової ради в організаціях.

Відповідно до ч. 4 ст. 17 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» наглядова рада здійснює розпорядчі та контрольні функції в благодійній організації [5].

Згідно типового статуту благодійної організації «Наглядова рада здійснює розпорядчі та контролюючі функції в організації» [78].

Згідно з ч. 2 ст. 17 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» до компетенції вищого органу управління благодійної організації належать такі питання: затвердження статуту (положення) благодійної організації, внесення до нього змін та доповнень, обрання виконавчого та контрольного органів благодійної організації [5].

Нечіткість прописаних норм права в відповідних законодавчих актах, а також внутрішніх актах благодійних організацій, що регулюють роботу наглядових рад, призвели до неправильно написання в статутах благодійних організацій функцій і компетенцій наглядових рад, що несе за собою негативні наслідки в їхній діяльності.

Також, у зв'язку з виключним правом загальних зборів засновників в благодійній організації на обрання наглядової ради, відповідно спричиняє ряд проблем пов'язаних з прямим впливом на роботу наглядової ради зі сторони дирекції благодійних організацій.

Вважаємо за необхідне, для чіткості закріплення прав та обов'язків наглядової ради в організації та норм, які будуть стосуватися створення третьої незалежної сторони, головним завданням, якої буде контролювати процес обрання дирекцією наглядової ради, як органу внутрішнього контролю за діяльністю відповідної організації.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, на сьогодні особливо гостро постає

питання оновлення нормативної бази, що регулює діяльність благодійних організацій та регламентує суспільні відносини, пов'язані з благодійництвом. Необхідним кроком для врегулювання проблем, які виникають в сфері благодійництва є впровадження комплексної реформи, головним завданням, якої полягатиме у вдосконаленні чинного законодавства України в секторі благодійництва з урахуванням наших пропозицій, які зазначені в статті, а саме:

- Закріплення в Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» переліку форм благодійності;
- Заміни терміну «благодійна діяльність» на «благодійність» в Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації»;
- Посилення контролю за діяльністю благодійних організацій зі сторони відповідних органів державної влади та створення особливої форми звітності за митним оформленням гуманітарної допомоги благодійними організаціями шляхом закріплення відповідними нормами митного законодавства;
- Доповнити Кримінальний кодекс України статтею, що регулювала б відповідальність за правопорушення в сфері благодійництва;
- Розроблення типового статуту, для благодійних організацій з урахуванням чітких прописаних правових норм змісту наглядової ради.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Здійснивши дослідження питання правового статусу благодійних організацій на підставі викладеного в випускній кваліфікаційній роботі матеріалу, яке виявляється у формулюванні комплексу наукових положень, пропозицій щодо поліпшення законодавства та рекомендацій щодо вдосконалення практичного застосування викладеного матеріалу в діяльності благодійних організацій, можна зробити наступні висновки:

1. Високі моральні й духовні принципи окремих благодійників минулого можуть стати прикладом для засновників сучасних добродійних фондів, організацій та об'єднань.

2. Так, Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» благодійна організація є юридичною особою приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначеним цим Законом, як основну мету її діяльності.

Ознаки благодійних організацій умовно можна поділити на дві групи: загальні та спеціальні. Загальні ознаки: організаційна єдність; майнова відокремленість; самостійна майнова відповідальність; наявність цивільної правосдатності та дієздатності; Спеціальні ознаки: встановлення в установчих документах основної мети її діяльності.

3. Класифікувати норми правового регулювання діяльності благодійних організацій можна так: 1) акти найвищої юридичної сили – це Конституція України; 2) акти вищої юридичної сили – це закони України та міжнародні нормативно-правові акти; 3) підзаконні нормативно-правові акти – це постанови Верховної Ради України, укази Президента України, акти Кабінету Міністрів України, акти центральних і місцевих органів виконавчої влади; 4) рішення судових органів – рішення Конституційного Суду України, постанови Верховного Суду України, рішення Європейського суду з прав людини. Основним законодавчим актом, який регулює питання створення та діяльності

благодійних організацій, є Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 року.

4. Організаційно-правовими формами благодійних організацій є: благодійні товариства; благодійні фонди; благодійні установи; інші благодійні організації (фондації, місії, ліги тощо).

5. Порядком створення благодійних організацій є: 1) прийняття рішення про створення благодійної організації яке оформлюється документально протоколом загальних зборів засновників; 2) вибір організаційно-правової форми благодійної організації, визначення мети, цілей, особливостей діяльності та завдань організації тощо; 3) розробка установчого документу організації – статуту, в котрий буде закріплено всі положення які зазначені в 2 етапі, так і найменування, юридичний адрес, органи управління організацією тощо; 4) Державна реєстрація благодійної організації, після чого благодійна організація вважається створеною і такою, що може діяти.

6. Благодійна організація припиняється в результаті реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації, яку в свою чергу можна поділити: добровільної та примусової (судової). У випадку добровільної ліквідації підставами для прийняття відповідного рішення: 1) закінчення строку, на який було створено організацію; 2) досягнення мети, для якої її було створено; 3) інші підстави.

7. В останні роки в Україні інтенсифікується процес інституціоналізації благодійності: збільшується кількість спеціалізованих фондів, виникають громадські організації, завдання яких — координація зусиль різних учасників благодійної діяльності. Паралельно відбувається професіоналізація фандрейзінгу, важливим етапом якої стало заснування у 2007 р. «Інституту професійного фандрайзінгу».

8. Для світової спільноти, на відміну від України благодійність є явищем новим, «високим» і не вивченим. Міжнародне громадянське суспільство вже давно зрозуміло всю користь і необхідність допомоги ближньому. Тому вивчення міжнародного досвіду організації благодійної діяльності й спроби

адаптувати національне законодавство до міжнародних стандартів можуть стати суттєвим поштовхом до розвитку благодійного руху в Україні.

9. Сьогоднішні реалії показують велику кількість зловживань зі сторони організацій, які займаються благодійністю, а також проблем неефективної роботи контролюючих органів, які здійснюють контроль за діяльністю благодійних організацій. Також, варто зазначити про ряд недоліків законодавчої бази України, яка регулює діяльність благодійництва, що призводить до негативних наслідків для соціально-правового сектору держави.

До пропозицій викладених у роботі відносяться такі:

– необхідним кроком для врегулювання проблем, які виникають в сфері благодійництва є впровадження комплексної реформи, головним завданням, якої полягатиме у вдосконаленні чинного законодавства України в секторі благодійництва з урахуванням наших пропозицій, які зазначені в статті, в тому числі: внесення зміни у ч. 2 ст. 37 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», доповнивши її словами «шляхом ліквідації» після слів «припинення благодійної організації». Відтак, дане положення буде сформульовано таких чином: «Підставами для постановлення судового рішення щодо припинення благодійної організації шляхом ліквідації за позовом державного реєстратора, спеціально уповноваженого органу з питань державної реєстрації або іншої заінтересованої особи, зокрема, є:

1) використання активів (доходів) благодійної організації з порушенням встановлених цим Законом вимог до здійснення благодійної діяльності, що триває протягом не менш як 12 місяців;

2) неможливість самостійної реорганізації або ліквідації благодійної організації у випадках, визначених законом або установчими документами цієї організації.».

– обґрунтованим, на нашу думку, буде виключення із п. 3 ч. 1 ст. 110 ЦК України словосполучення «за позовом відповідного органу державної влади». Це дозволить розширити коло осіб для звернення до суду про ліквідацію юридичної особи в певних випадках, встановлених законом, що особливо важливо у ситуації з благодійними організаціями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://www.rada.gov.ua>. — (дата звернення 18.10.2018).
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://www.rada.gov.ua>. — (дата звернення 12.10.2018).
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. — (дата звернення 03.05.2018).
4. Цивільний кодекс України від 18.03.2004 року № 168-IV / Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40.
5. Про благодійні організації та благодійну діяльність: Закону України від 05.07.2012 р. № 5073-VI // відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 25.
6. Про громадські об'єднання: України // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 30.
7. Про гуманітарну допомогу : Закон України від 28 жовтня 1999. № 51 / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1192-14>.
8. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. / Відомості Верховної Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/755-15>. — (дата звернення 24.05.2018).
9. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: України // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 50–51.
10. Про затвердження Вимог щодо написання найменування юридичної особи або її відокремленого підрозділу: Наказ Міністерства юстиції України від

05.03.2012 р. / Відомості Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0367-12>. — (дата звернення 01.10.2018).

11. Про захист прав споживачів: Закон України від 1 грудня 2005 року / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>. — (дата звернення 09.07.2018).

12. Про можливості благодійними організаціями набувати та передавати в якості ендавменту будь-яке рухоме (нерухоме) майно або об'єкти інтелектуальної власності : Лист ДФС від 30.10.2015 №2887/2/99-99-19-02-02-10 / Офіційний сайт Державної фіскальної служби України URL : <http://sfs.gov.ua/baneryi/podatkovi-konsultatsii/konsultatsii-dlya-yuridichnih-osib/print-64845.html>. — (дата звернення 08.07.2018).

13. Про недержавні некомерційні організації: Закон Республіки Узбекистан вид 14.09.199 року № ЗРУ-763-1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lex.uz/docs/10863>. — (дата звернення 04.08.2018).

14. Про об'єднання громадян: Закон України / Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №34. – С. 504.

15. Про освіту: Закон України від 23 березня 1996 року. / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. — (дата звернення 16.09.2018).

16. Про соціальні послуги: Закон України від 19 червня 2003 року № 966-IVII. Офіційний веб-портал / Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/966-15>. — (дата звернення 11.08.2018).

17. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1993. – №16. – С. 167.

18. Про Товариство Червоного Хреста України: Закон України від 28 листопада 2002 року. № 330-IVII Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/330-15>.

19. Постанова Одеського апеляційного адміністративного суду від 12 грудня 2014 р. у справі № 815/3885/14 / Офіційний веб-портал. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/42017800>. — (дата звернення 09.07.2018).

20. Асадчев Ю. Проблемні аспекти діяльності благодійних організацій в Україні та шляхи їх вирішення: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA010473.
21. Багній М., Яцків Т. Г. Державна реєстрація громадських об'єднань та благодійних організацій // Практичний посібник. – Львів, 2014. – 176 с.
22. Басин Ю. Г. Юридические лица по гражданскому законодательству Республики Казахстан: учеб. Пособие / Ю. Г. Басин. – Алматы, 1996. – 158 с.
23. Башун О. В. Вплив маркетингу і фандрейзингу на трансформацію бібліотек / О. В. Башун ; наук. ред. В. С. Біленький, д-р. техн. наук. — Донецьк : УКЦентр, 1999. — 204 с.
24. Благодійність в США у 2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://givingusa.org/perspectives-on-giving-usa-2015-from-the-chair-of-the-giving-usa-foundation/>. — (дата звернення 06.10.2018).
25. Благодійність в США у 2016 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://givingusa.org/giving-usa-2016-press-release-giving-usa-americans-donated-an-estimated-358-38-billion-to-charity-in-2015-highest-total-in-reports-60-year-history/>. — (дата звернення 11.10.2018).
26. Братусь С. Н. Юридические лица в права / С. Н. Братусь. – М.: Юрид. изд-во Министерства юстиции СССР, 1947. – 364 с.
27. Буздуган Я. М. Роль благодійних організацій у вирішенні соціальних проблем суспільства / Я. М. Буздугана // Наук. записки ТДПУ. Серія: Економіка. — 2002. — № 12.
28. Буздуган Я. М. Організаційно-правові форми та принципи сучасної благодійної діяльності в Україні / Я. М. Буздуган // Віче. – 2011. – № 10. – С. 5–8.
29. Буздуган Я. М. Правова характеристика благодійності, благодійництва та благодійної діяльності / Я. М. Буздуган // Віче. – 2011. – № 4. – С. 7–10.
30. Буздуган Я. М. Правові та організаційні основи фінансового забезпечення охорони здоров'я України: дисертація на здобуття наукового

ступеня кандидата юридичних наук: 21.05.09 / Буздуган Я. М. – К.: 2009. – 227 с.

31. Голимба В. І. Історія благодійництва в Україні. / В. І. Голимба – К., 2002.
32. Гражданское и торговое право капиталистических государств: учебник / відп. ред. Е. А. Васильев. Москва: Международные отношения, 1995. 560 с.
33. Гражданское право. Курс лекции. Часть первая / Под ред. О. Н. Садилова. – М.: Юрид. лит-ра, 1996. – 304 с.
34. Гражданское право. Учебник. Издание третье, переработаное и дополненное / А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. – М. : Проспект, 1998. – 632 с.
35. Гражданское право: В 2 т. – Том 1. Учебник / Отв. Ред.. проф. Е.А. Суханов. – 2-е изд., перераб. И доп. – М. : Издательство БЕК, 1998. – 816 с.
36. Грибанов В. П. Юридические лица / В. П. Грибанов. – М.: Юрид. лит. 1961. – 163 с.
37. Гулевська-Черниш А., Заболотний А. Європейська благодійність: ми і вони / А. Гулевська-Черниш, А. Заболотний [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/socium/yevropeyska-blagodiynist-mi-i-voni.html>. — (дата звернення 15.09.2018).
38. Діяльність громадських об'єднань в Україні у 2017 році. Статистичний бюлетень // Державна служба статистики України. – К., 2018. – 145 с.
39. Довгерт А. С. Проблеми кодифікації цивільного (приватного) права в Україні // Українське право. – 1998. – № 1. – С. 39–50.
40. Донік О. М. Благодійність в Україні (XIX - початок XX ст.) / О. М. Донік // Український історичний журнал. – 2005. – № 4. – С. 159 – 177.
41. Досвід соціального захисту та роль організацій в Польщі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lawngo.net/print.php?itemid=523&portal_pic=social.jpg. — (дата звернення 10.09.2018).

42. Дуглас Александер Дж. Основные принципы фандрейзинга / Александер Дж. Дуглас и Кристина Дж. Карлсон. — Дніпропетровськ : Баланс Бизнес Букс. 2007. — 240 с.
43. Жаворонков Р. Н. Гражданско-правовое регулирование добровольческой и благотворительной деятельности в СНГ: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Москва, 2004. 184 с.
44. Заїка Ю. О. Українське цивільне право. Навч. посіб. – К.: Істина, 2005. – 312 с.
45. Захарова Е. И. О понятии «имущественная обособленность юридическое лицо» / Е. И. Захарова // Грамота. – 2013. – № 4. – Ч. III – С. 59–61.
46. Згурська В. Л. Особливості законодавчого регулювання діяльності благодійних організацій / В. Л. Згурська // Держава і право. Серія «Юридичні і політичні науки». – 2016. – Вип. 59. – С. 500–506.
47. Кадикина А. А. Обзор благотворительных фондов (фондов целевого капитала) Германии // Теория и практика общественного развития. 2013. № 10. С. 366–370.
48. Кашанина Т. В. Правовые понятия как средство выражения содержания права / Т. В. Кашанина // Совет. Государство и право. - 1981. - №1. - С.36- 44.
49. Кожушко О. О. адміністративно-правове регулювання порядку створення та діяльності благодійних організацій в Україні: дис. Канд. юрид. наук: 12.00.07 / О. О. Кожушко; Запоріж. нац. ун-т. – Запоріжжя, 2017 – 200 с.
50. Козлова Н. В. Правосубъектность юридического лица. Москва: Статут, 2005. 220 с.
51. Колосова Н. А. Благодійництво і меценатство та соціокультурні передумови їх зародження в Україні (історичний аспект) // Вісник ДАКККіМ. - К., 2003.
52. Комаровський О. В. Фандрейзинг у питаннях, відповідях та цитатах : навч. посіб. / О. В. Комаровський. — Луганськ, 2007. — 54 с.

53. Комментарии части первой Гражданского кодекса. – М.: Редакция журнала «Хозяйство и право», Фирма «СПАРК», 1995. – 597 с.
54. Кочетов А. І. Благодійність і соціальний захист: історична спадкоємність // А. І.Кочетов. – Народна освіта. – 2003.
55. Кочнова О. А. Благодійність як соціокультурний феномен (культурологічний аналіз): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата культурології / О. А. Кочнова. – Сімферополь. – 2009.
56. Красавчиков О. А. Сущность юридического лица // Советское государство и право. – 1976. – №1. – С. 47–55.
57. Кумаритова А.А. Гражданско-правовое положение некоммерческих организаций в сфере благотворительной деятельности: дисс... канд. юрид. наук: 12.00.03. Донецк, 2006. – 208 с.
58. Куц С. Фандрайзинг АВС : посіб. для початківців / С. Куц. — Київ : Центр філантропії, 2008. — 92 с.
59. Літвіна О. Ю. Правове положення благодійних організацій в Україні: дис. канд. юр. наук : 12.00.03. Харків, 2003. – 178 с.
60. Літвіна О. Ю. Правове положення благодійних організацій в Україні : авторефер. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / О. Ю. Літвіна ; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2003. – 21 с.
61. Літвіна О. Ю. Правове положення благодійних організацій в Україні: дис. канд. юр. наук: 12.00.03 / Літвіна О. Ю. – Харків, 2003. – 178 с.
62. Майданик Р. О статусе благотворительных организаций в Украине / Р Майданик. // Предпринимательство, хозяйство и право. – 1998. – №8. – С. 10-13.
63. Меценатство в Україні / За ред. Кройтора В. А. – Харків, 2003.
64. Найбільші благодійні організації світу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://socpartnerstvo.org/ru/news/all-news/1413-blagotvoritelnyeorganizacii-mira-blagotvoritelnost-v-mire-evrope/>. — (дата звернення 06.08.2018).

65. Подорожна Т. Законодавчі дефініції: поняття, структура, функції: Монографія. – Львів: ПАІС, 2011. – 196 с.
66. Полозенко Д. В., Добробут і його фінансове забезпечення / Д. В. Полозенко, Д. О. Іваницький // Фінанси України. - 2007. -№ 10.-С. 28-35.
67. Порівняльний аналіз законодавства про благодійну діяльність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ucipr.kiev.ua/publications/porivnialnii-analiz-zakonodavstva-pro-blagodiinu-diialnist>. — (дата звернення 02.08.2018).
68. Притыка Д. Н., Карабань В. Я., Ротань В. Г. Научно-практический комментарий к гражданском законодательству Украины: в 4 т. Т. 1. Киев; Севастополь: Ин-т юрид. исслед., 2001. – 944 с.
69. Про благодійність і спонсорство: Закон Республіки Молдова від 31.10.2002 року № 1420. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lex.justice.md/ru/312770/>. — (дата звернення 06.10.2018).
70. Про благодійність: Закон Республіки Казахстан від 16 листопада 2015 № 402-М. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=32932361. — (дата звернення 06.10.2018).
71. Про благодійність: Закон Республіки Узбекистан від 02.05.2007 №ЗРУ-96. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lex.uz/docs/1183671>. — (дата звернення 06.10.2018).
72. Савранська Н. О. Етико – філософський аналіз благодійності: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук / Н. О. Савранська. - К., 2008 (рукопис).
73. Світовий рейтинг благодійності міжнародної благодійної організації CAF (Charities Aid Foundation) у 2017р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.cafrussia.ru/page/mirovoi_reiting_blagotvoritelnosti_1. — (дата звернення 13.09.2018).
74. Сергеев А. П., Толстой Ю. К. Гражданское право: учебник: у 3 т. Т. 1. / под ред. Сергеева А. П., Толстого Ю. К. 4-е изд., перераб. и доп. Луганск: Проспект, 2010. 765 с.

75. Серегин В. Во имя гуманизма и милосердя // Бизнесинформ, 1998. №3. С. 25–28.
76. Современный корпоративный фандрайзинг в искусстве (на примере Великобритании) [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://artandyou.ru/category/practice/post/sovrememnniy_fundraising_v_iskusstvehttp://artsandbusiness.bitc.org.uk/. — (дата звернення 02.10.2018).
77. Статут благодійного фонду «Всеукраїнський фонд духовно-соціального розвитку «Світло» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://fondsvet.org.ua/wp-content/uploads/2012/11/statut.pdf>. — (дата звернення 03.09.2018).
78. Статут Благодійної організації «Благодійний Фонд «Надія для всіх» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://bf.com.ua/nadia/ukraine/statut.htm>. — (дата звернення 03.09.2018).
79. Статут благодійної організації «Український форум благодійників» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ufb.org.ua/aboutus/vizitna-kartka/statut.htm>. — (дата звернення 03.09.2018).
80. Статут Добровеличківського благодійного фонду допомоги «ПАТРИОТ» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://patriot.dv.kr.ua/statut/6-statut.html>. — (дата звернення 03.09.2018).
81. Ступак Ф. Я Благодійність та суспільна оцінка в Україні (кінець XVIII - початок XX ст.): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук / Ф. Я. Ступак. — Переяслав-Хмельницький — 2012.
82. Ступак Ф. Я. Благодійні товариства Києва (др. пол. XIX - початок XX ст.) : Монографія / Ф. Я. Ступак. — К., 2013. — 209 с.
83. Сучасний словник суспільних наук / За ред. О. Г. Данильяна, М. І. Панова. — Х. : Прапор 2006. — 432 с.
84. Український погляд на європейську благодійність [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ufb.org.ua/sekto-blagodijnosti/filantropija-u-sviti/analitichni-materiali-globalnoi-filantropii.htm?id=2309>. — (дата звернення 08.10.2018).

85. Філософія. Навчальний посібник / За заг. ред. Ю. В. Осічнюка. – К. : Атіка, 2005. – 464 с.
86. Фурман Ф. Как работает филантропия в США. Идеи и практика, ресурсы и организация / Ф. Фурман. — Интеллектуальная издат. система «Ridero. ru», — 2016. — 211 с.
87. Цивільне право в Україні: курс лекцій: У 6 – ти томах. Т. 1. / Р. Б. Шишка (керівник авт. кол.), О. Л. Зайцева, Є. О. Мічурін та ін.; за ред. Р. Б. Шишки та В. А. Кройтора. – Харків: Національний університет внутрішніх справ. – 2004. – 417 с.
88. Цивільне право України: підруч. : у 2 кн. Кн. 1 / О. В. Дзера, Д. В. Боброва, А. С. Довгерт, Н. С. Кузнецова, В. М. Коссак та ін.. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 719 с.
89. Цивільний кодекс Республіки Узбекистан від 21.12.1995 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: URL: http://fmc.uz/legisl.php?id=k_grajd. — (дата звернення 10.09.2018).
90. Цирульников В. Н. Определение юридического лица как субъекта гражданского права: Учеб. Пособ. – Волгоград, 2003. – 67 с.
91. Чепурнов В. О. Правовий статус благодійних установ та товариств за законодавством України : авторефер. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / В. О. Чепурнов ; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. –К., 2004. – 19 с.
92. Чепурнов В. О. Правовий статус благодійних установ та товариств за законодавством України / В. О. Чепурнов; НАН України, Інститут держави ф права ім. В.М. Корецького. – К., 2006. – 175 с.
93. Чернявська О. В. Фандрайзинг : навч. посіб. / О. В. Чернявська, А. М. Соколова — Київ : «Центр учбової літератури», 2018. — 188 с.
94. Шекова Е. Л. Управление учреждениями культуры в современных условиях : учеб. пособ. / Е. Л. Шекова. — СПб : Изд. «Лань», Изд. «Планета музыки», 2016. — 416 с.
95. Якобсон Л. И. Некоммерческий сектор экономики / Л. И. Якобсон // Государство и право. – 1997. – № 3. – С. 40–48.

96. Association of Fundraising Professionals [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.afpnet.org/>. — (дата звернення 01.10.2018).
97. European Foundation Centre [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.efc.be. — (дата звернення 08.10.2018).
98. Lester Sazaton M Tile Rise or Nonprofit Sector // Foreign Affairs. Val. 73, Jft 4, 2010
99. The European Fundraising Association [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.efa-net.eu/>. — (дата звернення 11.10.2018).